

Rapport 2007:12

Misshandel mellan obekanta – kan fler brott klaras upp?

DEL 1

brå

brottsförebyggande rådet

Misshandel mellan obekanta
– kan fler brott klaras upp?

Del 1

RAPPORT 2007:12

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott

Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos
Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm. Telefon 08-690 91 90,
fax 08-690 91 91, e-post order.fritzes@nj.se

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag,
Box 1386, 111 93 Stockholm. Telefon 08-401 87 00,
fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se Brå på Internet www.bra.se

Författare: Anna Eksten
Omslag: Anna Eksten
Tryck: Edita Norstedts, Västerås 2007

© Brottsförebyggande rådet 2007

ISSN 1100-6676, ISBN 978-91-85664-72-6

Innehåll

FÖRORD	5
INLEDNING	7
Brå:s studie	8
Metod	9
DE ANMÄLDA MISSHANDELSBROTEN	15
Brottens karaktär	15
Flest brott helgkvällar utomhus	16
Parterna är ofta under 30 år	16
Etnicitet	17
Ofta finns vittnen till brottet	17
UTREDDA OCH UPPKLARADE ANMÄLNINGAR	18
Vad inrymmer utredningarna?	19
Andel ärenden redovisade till åklagare	20
Handläggningstiderna är korta i storstadsdistriktet	22
Det finns oftare namn och adress på en misstänkt i mellanområdet	23
Sammanfattning	24
ÄR FLER ANMÄLNINGAR UTREDDNINGSBARA?	26
Alla anmälningar med identifierad gärningsman utreds inte	26
Även anmälningar där gärningsmannen inte är identifierad innehåller ofta utredningsbara uppgifter om personen	27
Inte ovanligt med en indirekt relation mellan offer och gärningsman	29
Polisens motivering till att anmälningarna ej utreds	30
VAD FÖRKLARAR ATT ANMÄLNINGAR MED UPPGIFTER OM GÄRNINGSMANNEN INTE UTRETTS?	32
Otydliga uppgifter om när, var och hur	32
Målsägande okänd	33
Fall där målsägande inte kan peka ut gärningsmannen	33
Målsägande ej samarbetsvillig	34
42 utredningsbara anmälningar har ej blivit utredda	35
Sammanfattande tabell	36
Hur känd gärningsmannen är styr i störst utsträckning om en anmälan utreds	37
ANDRA FAKTORER SOM KAN FÖRKLARA POLISENS PRIORITERINGAR	39
Grövre brott utreds oftare än lindriga	39
Förstahandsinsatser vanliga	41
Förekomsten av vittnen	43
Alkoholpåverkan vanligt	44
Få av de inblandade är uppenbara missbrukare	45
Vem som är förundersökningsledare påverkar utredningsbenägenheten	45
Motanmälan	46
Etnicitet	48
Kombinationen utländsk härkomst och en motanmälan minskar utredningsbenägenheten	49

SAMMANFATTANDE DISKUSSION	51
Det finns skäl att utreda anmälningar där målsäganden inte är samarbetsvillig	51
Betydelsen av utländsk härkomst och motanmälan	52
Vad kan förklara skillnaderna mellan storstadsdistriktet och mellanområdet?	53
Vad kan öka andelen uppklarade brott?	55
BILAGA 1:	
Ärendegången i de två polisområdena	57
BILAGA 2:	
Metodbilaga	60
Konstruktionen av allvarlighetsindexet	60
Kodschema	61

Förord

Polisen är förhållandevis bra på att klara upp grova brott som mord och dråp medan uppkläringen för ”vardagsbrott”, eller så kallade mängdbrott som skadegörelse, inbrott, stöld och misshandel av obekant, är betydligt lägre. Varje år anmäls runt 800 000 brott av ”mängdbrottskaraktär” i Sverige och i endast cirka 5–10 procent av dessa fall knyts en misstänkt person till brottet, med viss variation för de olika brottstyperna. Eftersom det rör sig om brott som riktar sig mot den enskilde individen och som dessutom står för den kriminalitet som flest blir drabbade av har man inom polisen på senare år fokuserat allt tydligare på att öka personuppkläringen av mängdbrotten.

Professor Leif GW Persson genomförde hösten 2005 en studie där han bland annat gjorde bedömningen att polisen borde kunna öka andelen uppklarade misshandelsanmälningar mellan obekanta. Brå har fått i uppdrag av Rikspolisstyrelsen att fördjupa sig i den frågan. I denna första rapport har studerats om en större andel anmälningar än i dag borde bli föremål för en utredning, utifrån att de har goda förutsättningar att klaras upp. För att kunna öka andelen personuppklarade brott är det också viktigt för polisen att känna till vad som förklarar att dessa anmälningar inte utreds. Brå har därför också undersökt vad som skiljer de ”utredningsbara” anmälningarna som blir föremål för en utredning från dem som inte blir det.

I en kommande studie, som beräknas vara klar i december 2008, är syftet att belysa om också en större andel av de anmälningar som blir föremål för en utredning kan klaras upp.

Rapporten vänder sig främst till polisen, men även till andra som är intresserade av polisens arbete med misshandelsanmälningar. Studien har utarbetats och genomförts av Anna Eksten, utredare vid Brå, som också är rapportens författare. Håkan Eksten har bidragit med kodning samt viss analys av materialet. Professor Leif GW Persson har granskat rapporten och lämnat värdefulla synpunkter.

Ett stort tack riktas till berörda inom de två undersökta polisområdena för att de på olika sätt har underlättat Brå:s arbete genom att på ett tillmötesgående sätt hjälpt till att identifiera aktuella anmälningar, svarat på frågor om rutiner och hur man resonerar kring utredningar samt gett värdefulla synpunkter, kommentarer och tips kring undersökningens utformning. Brå vill också tacka Mats Frederiksen, systemutvecklare på Rikspolisstyrelsen, för att vid flera tillfällen snabbt och hjälpsamt identifierat och spårat anmälningar i polisens datasystem RAR.

Stockholm i juni 2007

Jan Andersson
Generaldirektör

Stina Holmberg
Enhetschef

Inledning

Endast en minoritet av alla anmälda brott klaras upp. Andelen anmälningar där en person kan bindas till brottet (så kallad personupplärning) ligger runt 20 procent. Andelen varierar något mellan olika geografiska områden men framför allt mellan olika brottstyper. När det gäller trafikbrott och narkotikabrott personuppläras mer än var tredje anmälan, vilket förklaras av att det vanligen rör sig om fall där brottet och den misstänkte gärningspersonen upptäcks samtidigt, medan bara runt fem procent av stöld- och skadegörelsebrott blir personupplärade. Det beror på att detta är brott som ofta upptäcks i efterhand och där det sällan finns vittnen¹.

De senaste åren har polisen satsat på att aktivt arbeta för att öka personupplärningen av de brottstyper som drabbar många människor i deras vardag, så kallade mängdbrott eller vardagsbrott. Som ett led i utvecklingsarbetet gjorde professor Leif GW Persson under hösten 2005 en studie med syfte att analysera problemet med låg upplärning (PM 2005-12-08: Högre upplärning av mängdbrotten). Hans bedömning är att den låga uppläringsprocenten för mängdbrott främst beror på två saker. Det första är att en stor del av de anmälda brotten inte är "utredningsbara" det vill säga att det saknas rimliga möjligheter att utreda dem. Det finns till exempel inte några tips att arbeta med eller det saknas information om var, hur och av vem brottet begåtts. I vissa fall rör det inte sig om ett brott i juridisk mening. I begreppet utredningsbart väger Persson också in omfattningen av skadan. En brottstyp som Persson har i åtanke är till exempel skadegörelse av mindre grov karaktär, som klotter i liten skala. Sådana brott är mycket svåra att klara upp om inte gärningspersonen tas på bar gärning, samtidigt som skadan ofta är liten. Enligt Persson går alldeles för mycket av polisens tid åt för sådana "icke utredningsbara" anmälningar.

Det andra skälet till den låga uppläringsprocenten är enligt Perssons bedömning att polisen inte alltid utreder det som faktiskt är utredningsbart. Som exempel tar han brottstypen misshandel mellan obekanta, där personupplärningen i landet har legat på storleksordningen tio procent. Persson gick igenom 52 misshandelsfall, som anmäldes till polismyndigheten i Stockholms län under oktober år 2005, där gärningspersonen var obekant med brottsoffret. Han fann att en stor andel av de genomgångna fallen hade goda förutsättningar att utredas och att det ofta fanns en identifierad eller identifierbar gärningspersonen. Efter att ha delat in anmälningarna i sex kategorier utifrån deras utredningsbarhet bedömde han att drygt 60 procent av de in-

¹ Uppgifterna är hämtade ur Brå:s officiella statistik för år 2006.

komna ärendena borde utredas. Ytterligare 20 procent såg han som möjliga att utreda men uppfattade det som tveksamt om de var värda att lägga resurser på utifrån faktorer som att målsägande inte ville medverka i utredningen och att skadorna var små. Eftersom Perssons studie endast bygger på uppgifter i anmälningarna, framgår det inte hur hög andel av de genomgångna fallen som sedan blev föremål för en utredning och i vilken utsträckning de redovisades till åklagare. Hans slutsats är dock att genomgången talar för att uppklaringsprocenten för misshandel mellan obekanta borde kunna öka.

Brå:s studie

Misshandel av obekant är en typ av mängdbrott som drabbar den enskilde på ett mycket påtagligt vis och där uppklaringsprocenten är låg, trots att det ofta finns relativt goda utredningsmöjligheter. Mot denna bakgrund har Brå i samråd med Rikspolisstyrelsen följt upp Perssons resultat när det gäller möjligheterna att öka antalet personuppklarade misshandelsbrott mellan obekanta. Brå har studerat ett urval av anmälningar utifrån *hur många* samt *vilka av dem* som blir föremål för utredningsinsatser för att se om fler anmälningar än de som idag utreds, har goda förutsättningar att utredas och vad som i så fall skiljer dessa outredda anmälningar från de där utredningsinsatser har vidtagits. Syftet är främst att ge polisen ett empiriskt underlag för att analysera och diskutera vilka typer av ärenden man väljer att utreda och hur detta i sin tur påverkar hur stor andel av brotten som klaras upp.

Frågeställningar

De frågor som belyses i studien är följande:

1. *Hur många av de anmälda misshandelsbrotten av obekant blir föremål för en utredning? Hur många redovisas till åklagare?*
2. *Är fler anmälningar "utredningsbara" än de som i dag utreds?*
3. *Vad kännetecknar de anmälningar som polisen väljer att utreda respektive inte utreda? Det vill säga hur prioriterar polisen bland alla anmälningar?*

Redan innan en utredning inleds kan polisen på platsen för brottet vidta så kallade "förstahandsinsatser", till exempel förhöra de inblandade. Även om valet att vidta förstahandsinsatser är av vikt för att öka andelen uppklarade brott så är det *inte* den urvalsprocessen i polisarbetet som här kommer att belysas. Misshandel mellan obekanta är en brottstyp som nästan alltid kräver en utredning utöver förstahandsinsatser för att klaras upp. I synnerhet eftersom gärningsperso-

nen ofta inte är identifierad. Därför har Brå sett det som viktigt att skildra urvalsprocessen när det gäller att vidta utredningsåtgärder eller inte. Tanken är att klarlägga eventuella brister och problem i den selektionen som i sin tur kan tänkas påverka antalet redovisade ärenden till åklagare. Den fråga som alltså står i fokus är i vilka ärenden som polisen väljer att vidta utredningsåtgärder *inom ramen för en förundersökning*.

Denna studie avser heller inte att studera omfattningen och innehållet i de ärenden där utredningsinsatser vidtagits utan begränsar sig till att undersöka i vad mån utredningsbara anmälningar läggs ned *utan att polisen gjort några utredningsinsatser över huvud taget*. Frågan om utredningarnas innehåll är naturligtvis också av intresse för att förstå den låga andelen personupplärade brott. Brå:s avsikt är att gå vidare och i en senare undersökning belysa även den frågan.

Metod

Tillvägagångssätt och urvalsprocess

Två polisområden med olika bakgrundsförhållanden har valts ut. Från dessa områden har Brå beställt och gått igenom ett större antal avslutade ärenden om misshandel av obekant. Det ena området är ett storstadsdistrikt, bestående av olika förorter, medan det andra, "mellanområdet", består av två medelstora svenska städer och ett antal mindre orter med omnejd. Det är två polisområden med olika förutsättningar för arbetet. De skiljer sig väsentligt med avseende på yta, folkmängd, befolkningssammansättning, antal anmälda brott och antal poliser. I mellanområdet inkom cirka 16 000 anmälningar² år 2006, i ett upptagningsområde som sträcker sig över sex kommuner. 536 av anmälningarna avsåg misshandel mellan obekanta. I storstadsdistriktet gjordes cirka 42 000 anmälningar på en betydligt mindre yta och 1 024 av dessa avsåg misshandel mellan obekanta³. De två polisområdena skiljer sig också när det gäller hur organisationerna är uppbyggda. I storstadsdistriktet har polisen satsat på att korta handläggningstiderna genom att införa en samordningsgrupp bestående av förundersökningsledare med uppgift att beta av inkomna ärenden så att anmälningar inte ska bli liggande i väntan på granskning. Hur de två distrikten skiljer sig organisatoriskt illustreras vidare i bilaga 1.

Från vart och ett av dessa områden beställde Brå i september år 2006 in de senaste 230 avslutade ärendena⁴ rörande misshandel mel-

² Siffran avser antal anmälningar som är något lägre än antalet anmälda brott eftersom en anmälan kan innehålla flera brott.

³ Siffrorna är hämtade ur Brå:s statistikdatabas.

⁴ Avslutade ärenden innebär både fall som lagts ned och fall som redovisats till åklagare.

lan obekanta, totalt alltså 460 anmälningar, för att se vilka anmälningar polisen väljer att utreda. Ett annat alternativ hade varit att beställa in slumpvis avslutade anmälningar under en viss tidsperiod. Detta alternativ har inte valts eftersom det skulle kräva en betydligt större identifieringsprocess. Den valda urvalsprocessen har gjort att studien ändå kan antas ha ett representativt urval av både utredningar som pågått under lång tid och anmälningar som skrivits av snabbt eller direkt. Denna urvalsprocess har även fördelen att studien behandlar nyligen avskrivna ärenden där den mängdbrottssatsning som har gjorts inom polisen borde ha hunnit haft inverkan. Innan ärendena beställdes kontrollerades att polisen i de två områdena inte nyligen hade gjort ett så kallat balansarbete⁵ eftersom det skulle kunna antas påverka utfallet av andelen utredda anmälningar.

Det är i regel aldrig den polis som tagit upp anmälan och/eller gjort eventuella förstahandsinsatser som fattar beslut om huruvida en utredning ska inledas eller ej. Det beslutet fattas av en förundersökningsledare och grundar sig vanligen uteslutande på *skriftliga* uppgifter i anmälan och eventuella förstahandsinsatser. För att kunna besvara frågan om misshandelsanmälningar blir föremål för en utredning och *vad* som kännetecknar de anmälningar som polisen utreder har Brå beställt hela akten i varje ärende. I akten finns förutom själva anmälan också information om eventuella polisiära insatser samt förhör, tjänsteanteckningar, rättsintyg och annan information som framkommit under förstahandsinsatserna och under en eventuell utredning. Brå har således haft tillgång till samma information som förundersökningsledarna hade när de fattade beslut om i fall utredningsåtgärder skulle vidtas.

Brå har tagit fram ett kodschema med ett 50-tal variabler med utgångspunkt i de uppgifter som en förundersökningsledare vanligtvis har i anmälan och från förstahandsinsatser, när han eller hon fattar beslut om utredningsåtgärder ska vidtas. Dessa har kodats in för varje anmälan. Bland variablerna ingår både sådana faktorer som kan påverka förutsättningarna att utreda en anmälan och andra faktorer, till exempel brottets grovhet och egenskaper hos de inblandade parterna. Dessa faktorer relateras sedan till i vilken utsträckning anmälningarna blivit föremål för en utredning.

Variablerna avser inte främst att belysa hur omständigheterna kring misshandeln verkligen såg ut utan att fånga vilken bild förundersökningsledaren har fått av omständigheterna i fallet utifrån informationen i anmälan och från eventuella förstahandsinsatser. Detta eftersom syftet är att förstå vad som ligger till grund för förundersökningsledarens val att inleda en utredning. Det intressanta är därför

⁵ Balansarbete innebär att polismyndigheten anstränger sig för att få ner antalet öppna ärenden. Oftast genom att ta in extra personal som fattar beslut i ett stort antal anmälningar där många läggs ned.

inte att till exempel veta hur många gärningsmän som i realiteten är av annat etniskt ursprung än svenskt utan om de i anmälan framställs som ”icke svenskar”, utifrån beskrivningar, signalement och eventuella namn. I vissa fall har det till exempel senare i utredningsprocessen klarlagts att gärningsmannen inte var av utländsk härkomst trots att uppgifterna i anmälan tydde på det.

Urvalet

Av de 460 anmälningarna som beställdes har vissa anmälningar sorterats bort för att de av olika anledningar inte kan sägas ingå i urvalet. Förundersökningar som direkt blev åklagarledda plockades bort ur materialet, eftersom förundersökningen inte kunde användas för att belysa polisens prioriteringar och därmed inte kan sägas ingå i urvalsgruppen. Vissa förundersökningar är polisledda fram till att en skälig misstänkt har identifierats då åklagaren tar över. Sådana ärenden har inte exkluderats ur undersökningen.

Elva anmälningar har rensats bort för att anmälan även innefattar ett annat grövre brott än misshandeln och man då med största sannolikhet inte studerar polisens prioriteringar vid misshandelsanmälningar utan det är det andra grövre brottet som främst styr om utredningsinsatser vidtas. När dessa anmälningar samt bortfallet, som kommer att beskrivas nedan, exkluderats återstår 367 anmälningar i studien. De olika skälen till att ärenden inte ingår i studien anges i tabell 1.

Tabell 1. Beskrivning av urvalet

	Storstadsdistriktet	Mellanområdet	Summa
Beställda ärenden	230	230	460
Ej inkomna ärenden (bortfall)	38	7	45
Förundersökningen omedelbart åklagarledd	16	21	37
Grövre brott	3	8	11
Summa ärenden i studien	173	194	367

Bortfall

Bortfallet består av ärenden som av olika skäl inte fanns i polisens arkiv vid tidpunkten för beställningen. I mellanområdet är bortfallet 3 procent av hela urvalet. I storstadsdistriktet är bortfallet större, 17 procent. Det är betydelsefullt att förstå vad det innebär att ärenden inte finns i polisens arkiv, i synnerhet i storstadsdistriktet, eftersom

det rör sig om så pass många fall att det kan tänkas påverka utfallet av analysen om det är ett systematiskt bortfall. Att anmälningar inte finns i polisens arkiv kan bero på flera olika saker som, att utredningsgrupperna inte har arkiverat avslutade ärenden eller att ärenden är utlånade eller återupptagna. I synnerhet är det intressant att veta om bortfallet består av en hög andel återupptagna ärenden eftersom andelen utredda och uppklarade anmälningar då kan påverkas i väsentlig utsträckning. Efter att ha följt upp bortfallet i polisens datasystem (RAR) visade det sig att endast fyra anmälningar var återupptagna vid tillfället för beställningen och därmed inte kan antas påverka resultatet i nämnvärd utsträckning. Det mest sannolika är därför att det till största delen rör sig om ärenden som blivit liggande hos utredare efter att de avslutats, vilket i sig är något som bör åtgärdas om det är regelmässigt förekommande. Det finns flera skäl till varför det kan vara viktigt för polis och allmänhet att ha tillgång till avslutade fall.

Definitioner

I rapporten används en del begrepp som rör polisens utredningsarbete. Dessa är väl kända för polisen men kan behöva förklaras för att rapporten ska bli begriplig även för andra läsare. Dessutom förekommer i texten ett par begrepp som Brå definierat på egen hand och som kräver en förklaring. Därför definieras nedan ett antal centrala begrepp i rapporten.

Utredningsbar anmälan

Begreppet ”utredningsbar anmälan” är lånat från Leif GW Perssons rapport *Högre uppkläring av mängdbrotten*. Persson avser med begreppet en anmälan som är värd att utreda utifrån dels vilka förutsättningar det finns att klara upp brottet, dels vilken skada brottet har medfört. I denna rapport avser ”utredningsbar anmälan” endast en anmälan som har goda förutsättningar att utredas oavsett skadans omfattning, eftersom skadan i sig inte påverkar förutsättningarna att utreda brottet. Skadans omfattning kommer i stället att studeras utifrån hur det påverkar polisens benägenhet att utreda brottet.

Förundersökning och Förundersökningsprotokoll

Av de anmälningar som polisen anser att man har goda förutsättningar att utreda inleder man en förundersökning (FU), med avsikten att hitta en eventuell gärningsman samt att kartlägga händelseförloppet. I en majoritet av alla anmälningar om misshandel inleds en förundersökning. År 2006 var detta fallet i nästan 90 procent av anmälningarna. I de fall där förundersökningsledaren gör bedömningen att det finns tillräckliga skäl för åtal redovisar han eller hon ärendet till åklagaren genom att färdigställa ett så kallat förundersökningsprotokoll

(FU-protokoll). Åklagaren avgör i sin tur om åtal ska väckas. När ett FU-protokoll redovisas till åklagare är polisens del av rättskedjan avslutad. Ett mått på polisens arbete brukar därför vara antal redovisade FU-protokoll inom olika brottstyper.

Nedlagda/Avskrivna ärenden

I många anmälningar inleds aldrig någon förundersökning utan de skrivs av direkt. Även många förundersökningar läggs ned och leder aldrig fram till ett FU-protokoll. De läggs ned under utredningens gång till följd av att utredningen inte bedöms leda någonstans. Även färdiga FU-protokoll läggs ned av åklagaren om denne inte tycker att bevisningen räcker för åtal. Att en förundersökning inleds är alltså långt ifrån samma sak som att brottet kommer att bli personupplösligt.

Utredda anmälningar

Det som i denna undersökning definieras som utredda anmälningar är de ärenden där en förundersökning inletts *samt någon utredningsåtgärd vidtagits*. Det är nämligen inte ovanligt att förundersökningar inleds och läggs ned utan att man vidtagit någon utredningsåtgärd. Det krävs dock inte att förundersökningen resulterade i ett FU-protokoll för att anmälan ska anses utredd, eftersom alla förundersökningar inte resulterar i ett förundersökningsprotokoll även om alla rimliga utredningsåtgärder är vidtagna. Hur stor andel av alla anmälningar som blir föremål för utredningsinsatser är något som polisen inte för statistik över.

Polisledd/Åklagarledd FU

Oftast är förundersökningen polisledd, det vill säga förundersökningsledaren är en polis. Vid grövre brott där det finns en identifierad misstänkt gärningsman är dock förundersökningen i regel åklagarledd. Vid misshandelsanmälningar mellan obekanta är de allra flesta förundersökningar polisledda, åtminstone i inledningsfasen, eftersom gärningsmannen ofta är okänd.

Uppklarade brott

Med uppklarade brott avses de brott där åklagare eller polis har fattat ett brottsupplösligt beslut. Att ett brott klarats upp innebär antingen att en person bundits till brottet (personupplösligt) eller att brottet blivit så kallat tekniskt upplösligt. Att ett brott blivit *personupplösligt* innebär att åtal väckts, strafföreläggande utfärdats eller åtalsunderlåtelse meddelats. En åklagare kan välja att skriva av ett ärende som kommer in från polisen om bevisningen bedöms vara för svag, vilket innebär att ett redovisat FU-protokoll till åklagare inte är samma sak som att ärendet är personupplösligt. Att ett brott blivit *tekniskt upplösligt*

klarat innebär att någon annan form av klarläggande gjorts, till exempel att gärningen inte är ett brott i juridisk mening eller att brottet begicks av en minderårig (som inte kan lagföras).

Disposition

Rapporten inleds med en beskrivning av det *anmälda* våldet utifrån de uppgifter som kommit fram i de genomgångna anmälningarna.

Därefter redovisas i hur många av anmälningarna som polisen inleder en förundersökning, hur många som verkligen blir föremål för en utredning samt hur många anmälningar som resulterar i ett FU-protokoll. Frågan om det finns potential att öka andelen utredda anmälningar kommer att besvaras genom en statistisk analys som har en trattformad karaktär. Tanken är att se hur många av de icke utredda anmälningarna som kvarstår efter att hänsyn tagits till olika utredningsmässigt försvårande omständigheter och på så vis få fram antalet anmälningar som, utifrån den statistiska analysen, kan bedömas som ”*utredningsbara icke utredda anmälningar*”. Dessa icke utredda utredningsbara anmälningar kommer sedan, utifrån en rad kriterier, att jämföras med de anmälningar som blivit utredda för att fånga vad som avgör polisens prioriteringar.

De anmälda misshandelsbrotten

I detta kapitel beskrivs det anmälda våldet utifrån de genomgångna anmälningarna. Redovisningen syftar inte främst till att ge en bild av hur misshandel mellan obekanta ser ut eftersom genomgången endast beskriver det *anmälda* våldet och mörkertalet är mycket stort. Redovisningen ger inte heller en ”korrekt” bild av det anmälda våldet eftersom polisens fortsatta utredning av brotten kan leda till att en del av uppgifterna i anmälan korrigeras. Genomgången ger snarare en bild av våldsbrottsligheten så som den framträder för de förundersökningsledare, som ska bedöma om en utredning ska inledas.

Under år 2006 polisanmäldes drygt 68 000 misshandelsbrott mot personer över 15 år i Sverige. Denna undersökning inskränker sig till de våldsbrott där gärningsmannen var obekant för offret. Så var fallet i cirka hälften av anmälningarna. I anmälningarna om misshandel mellan obekanta var cirka 80 procent av brottsoffren en man och 20 procent en kvinna. Här skiljer sig bilden från vad som gäller när parterna är bekanta, då mer än hälften av offren är kvinnor.

Av de studerade våldsbrotten mellan obekanta i storstadsdistriktet och mellanområdet var fördelningen mellan manliga respektive kvinnliga offer ungefär densamma som för riket som helhet (80 procent av offren var män medan en knapp femtedel var kvinnor). I de allra flesta fall har målsäganden kunnat ge ett signalement på gärningspersonen och det rör sig då om en man i 93 procent av fallen⁶.

Brottens karaktär

De allra flesta av brotten har i anmälan fått brottsrubriceringen misshandel. Endast en procent har karaktäriserats som ringa misshandel och sju procent som grov misshandel. För att fånga brottets allvarlighetsgrad har Brå också använt flera andra mått. Dessa olika mått är: våldets karaktär, förekomsten av vapen, om våldet var ”oprovoceerat” eller inte, i vilken utsträckning offret blivit skadat samt eventuellt sjukhusbesök.

Ungefär hälften av de anmälda brotten har karaktären av jämförelsevis mindre allvarliga handlingar. Det rör sig om en enstaka våldsytring, som ett slag eller en spark, som inte riktas mot ansiktet. Den andra hälften av anmälningarna utgörs av en händelse med upprepat våld eller våld med tillhygge eller kniv.

Det våld som innebär ett enstaka slag eller en spark är dock ofta så pass grovt att det lämnar synliga skador. Närmare tre fjärdedelar av

⁶ Mot denna bakgrund används i fortsättningen ordet ”gärningsman” när materialet analyseras.

alla målsägande har synliga skador av våldet och tandskador är inte ovanliga. 15 procent har fått allvarigare skador som hjärnskakning, fraktur eller skada av stickvapen.

Utifrån anmälningarna framgår att hälften av målsäganden med säkerhet eller troligen har uppsökt sjukhus eller tandläkare med anledning av sina skador. Det innebär dock inte att hela den gruppen har sökt vård för sin skada; syftet med sjukhusbesöket kan också vara att få sin skada dokumenterad för den fortsatt rättsliga processen. Närmare tio procent av målsäganden har varit så svårt skadade att de fått akutsjukvård och/eller blivit inlagda. De som utsatts för ett enstaka slag eller en spark har sällan fått sådana skador att de behövt uppsöka sjukhus.

Flest brott helgkvällar utomhus

De anmälda brotten ägde främst rum under helgkvällarna. Under de övriga veckodagarna var brotten ganska jämnt fördelade. Majoriteten av de anmälda våldsfällen skedde utomhus (56 %). Det rör sig då oftast om situationer där målsägande är på väg någonstans i stadsmiljö under helgen, till exempel är på väg till eller hem från krogen. Näst vanligast är att våldet sker inne på en restaurang eller pub (16 %) eller i en privat lokal, till exempel en fest där alla inte känner varandra (15 %). En del av det anmälda våldet inträffar på eller i anslutning till allmänna kommunikationer (7 %). Mindre vanliga, men förekommande platser, är idrottsplatser, parkeringsplatser och offentliga lokaler som affärer.

Parterna är ofta under 30 år

Närmare två tredjedelar av målsäganden är under 30 år, med en ganska jämn fördelning mellan 15–19-åringar (30 %) och 20–30-åringar (34 %). De som utsätts för våldsbrott av en obekant gärningsman är alltså i stor utsträckning unga män som är ute och rör sig på helgkvällarna. Knappt två tredjedelar av anmälningarna innehåller uppgifter om en misstänkt gärningsmans ålder⁷. Det visar att gärningsmännen i genomsnitt är i samma ålder eller ett par år äldre än offret. Ungefär hälften av anmälningarna redovisar omständigheter som tyder på att parterna var onyktra när händelsen inträffade.

⁷ I många fall kan uppgifterna om gärningsmannen vara ganska osäkra eftersom de många gånger endast bygger på signalement från målsägande eller vittnen.

Etnicitet

Målsägandens och den misstänktes etniska bakgrund finns vanligen inte direkt angiven i anmälningarna. Men utifrån informationen i fritexten samt namn och signalement, ges en bild av att 35 procent av målsägandena och 42 procent av gärningsmännen i urvalet har utomnordisk härkomst (nedan kallat "utländsk härkomst"). Andelen med utländsk härkomst är högre i storstadsdistriktet än i mellanområdet. I storstadsdistriktet är närmare hälften av både offren och gärningsmännen av utländsk härkomst. I tabell 2 beskrivs i vilken utsträckning gärningsmannen och offret har samma etniska bakgrund, alltså om målsägandens etniska härkomst har samband med vilken härkomst gärningsmannen har.

Tabell 2. Målsägandens etniska härkomst relaterat till gärningsmannens etniska härkomst

Gärningsmannens härkomst	Målsägandens härkomst	
	Svensk	Utländsk
Svensk	66 %	35 %
Utländsk	34 %	65 %
Summa	100 %	100 %

Som framgår av tabellen är det vanligast både bland målsäganden med svensk och bland målsäganden med utländsk härkomst att misshandeln begås av någon med samma härkomst. I två tredjedelar av fallen där målsäganden är svensk är också gärningsmannen svensk, och bilden är densamma när målsäganden är av utländsk härkomst. Detta kan inte förklaras av att det mesta våldet begås av någon man känner eftersom undersökningen endast behandlar våld mellan obekanta. Däremot tyder det på en etnisk segregation när det gäller var man bor och var man roar sig.

Ofta finns vittnen till brottet

Det finns ofta vittnen när någon utsätts för misshandel av en obekant. I det genomgångna materialet nämns att det finns vittnen i två tredjedelar av fallen, och i cirka hälften av fallen finns också kontaktuppgifter till dem. Det är också vanligt att polisen kallas till brottsplatsen och tar upp anmälan där. Så är fallet i närmare hälften av anmälningarna (43 %). Att polisen kommer till platsen innebär också ofta att de kan identifiera en skäligen misstänkt, eftersom han eller hon oftast är kvar när polisen kommer. I cirka en tredjedel av anmälningarna finns det en gripen eller en av polis identifierad skäligen misstänkt gärningsman.

Utredna och uppklarade anmälningar

Den som utsatts för ett våldsbrott kan anmäla det till polisen på flera sätt. Man kan antingen anmäla det till en polis som kommer till platsen i anslutning till brottet, uppsöka en polisstation eller ringa PKC (Polisens Kontaktcenter 114 114) och anmäla brottet⁸. Den som tar upp anmälan skriver in den i RAR (Rationell anmälnings-rutin, polisens dataanmälningsystem). En förundersökningsledare fattar sedan beslut om hurvida en förundersökning ska inledas på grundval av informationen i RAR⁹. Att en förundersökning inletts innebär att polisen har för avsikt att utreda anmälan, därmed inte sagt att det kommer att leda till ett FU-protokoll. Många förundersökningar läggs ned under utredningens gång utifrån att polisen inte ser det som möjligt att få fram tillräcklig information för ett åtal.

Det vanligaste sättet att mäta hur många anmälningar polisen utreder är att studera antalet inledda förundersökningar. Att en förundersökning inletts betyder emellertid inte att polisen vidtagit några utredningsåtgärder i ärendet. Många av de förundersökningar som inletts på en närpolisstation eller av PKC och sedan skickas vidare för granskning, läggs ned utan att någon åtgärd har vidtagits. Från utredningssynpunkt finns då ingen reell skillnad mellan de anmälningarna och de anmälningar där en förundersökning inte inletts över huvud taget. Andra skäl till att inga utredningsinsatser vidtagits, trots att en förundersökning inletts, kan vara att ingen har tid att direkt arbeta med ärendet när det kommer till en utredningsgrupp. Ärendet blir i stället liggande, och efter en tid skrivs det av för att det blivit för gammalt för att det ska vara meningsfullt att utreda det. Därtill kommer de fall där det tidigare beslutet att inleda en förundersökning direkt omprövas av förundersökningsledaren vid utredningsgruppen, han eller hon gör en annan bedömning om ärendets "utredningsbarhet" än den polis som fattade det första beslutet och skriver av ärendet. För att en anmälan ska anses ha blivit utredd kommer det i denna studie inte att krävas att brottet klarats upp eller lett till Fu-protokoll, men däremot att någon form av utredningsåtgärd inom ramen för en förundersökning har vidtagits. Det räcker alltså inte med att en förundersökning har inletts. Hur stor andel av alla anmälningar som blir föremål för utredningsinsatser är ett mått som inte registreras i statistikdatabasen över polisens arbete.

Hur stor andel av de studerade anmälningarna mellan obekanta

⁸ Se bilaga 1

⁹ I en del fall dokumenteras förhör även i ett annat datasystem, Dur2.

har blivit utredda? I den stora majoriteten har en förundersökning inletts; det har skett i 83 procent av de anmälda fallen. Andelen är något högre i mellanområdet, vilket också stämmer överens med den totala bilden av andelen inledda förundersökningar år 2006 i de två polisområdena¹⁰.

I tabell 3 framgår dock att inte mer än drygt hälften av besluten att inleda en förundersökning har lett till att någon konkret utredningsåtgärd vidtagits. Totalt har någon form av utredningsåtgärd vidtagits i 45 procent av de anmälda fallen i materialet. Andelen är något högre i mellanområdet än i storstadsdistriktet. Det innebär att av de 367 anmälningarna i studien ingår 165 anmälningar i gruppen ”utredda anmälningar” och 202 ingår i gruppen ”ej utredda anmälningar”. Av de anmälningar som inte utretts var 14 tekniskt upplärade enligt Brå:s bedömning¹¹.

Tabell 3. Andel av alla anmälningar med beslut att inleda förundersökning respektive faktiskt vidtagna utredningsåtgärder.

Utredningsnivå	Andel av anmälningarna		
	Totalt (n=367)	Mellanområdet (n=194)	Storstadsdistriktet (n=173)
Beslut att inleda FU	83 %	86 %	80 %
Utredningsåtgärder har vidtagits	45 %	48 %	42 %

Vad inrymmer utredningarna?

Denna studie begränsar sig till att belysa om det finns möjlighet att klara upp fler brott genom att studera om utredningar skulle kunna göras i fler anmälningar än idag. I studien framkommer alltså inte om mer omfattande utredningar skulle kunna göras i de fall där utredningsinsatser *har* vidtagits. Det kan ändå vara intressant för den oinsette att få en bild av vad en utredning generellt innebär. Vad är det för åtgärder som polisen vidtar när de utreder en misshandelsanmälan inom ramen för en förundersökning?

Generellt innebär en utredning inga omfattande utredningsåtgärder. Den vanligaste åtgärden är att höra målsägande. Det ingår som moment i drygt tre fjärdedelar av de utredda ärendena¹². I en drygt tiondel av de utredda anmälningarna är detta också den enda utred-

¹⁰ Uppgiften är hämtad ur Brå:s statistikdatabas: *RUS – Resultatuppföljningssystem*

¹¹ De tekniskt upplärade beskrivs närmare på s. 25

¹² I de fall där målsäganden inte hörts som en del av utredningen har denne ofta hörts på plats som en del av förstahandsinsatserna innan beslut att inleda en förundersökning har tagits. Det finns dock ett mindre antal utredningar, där målsäganden inte formellt har hörts.

ningsåtgärd som görs. Vanliga utredningsåtgärder är också att höra en misstänkt, vilket gjordes i hälften av utredningarna, och att höra ett vittne, vilket skedde ungefär lika ofta.

Andra åtgärder som kan vara relativt enkla att vidta om det finns förutsättningar för det i utredningen, är att slå i bilregistret eller att göra en fotokonfrontation. Det gjordes dock ganska sällan.

Slutligen finns andra något mer långtgående utredningsåtgärder som förekommer i en del av de utredda ärendena. Exempel på sådana är att beslagta och analysera en övervakningsfilm, göra en efterlysning i tidningen, göra en teknisk undersökning av brottsplatsen, analysera beslag, leta efter gärningsmannen genom att ta reda på vilka som handlat med kontokort på aktuell plats, i efterhand spana i närområdet efter gärningsmannen eller göra en DNA-analys. Någon/några av dessa mer långtgående utredningsåtgärder har vidtagits i 13 procent av de utredda anmälningarna.

I tabell 4 redovisas hur stor andel av de anmälningar där det inträffat en utredning som inrymde de olika typerna av utredningsinsatser inom ramen för en förundersökning. Förstahandsinsatser är inte medräknade. Den visar också hur stor andel av *samtliga* anmälningar som utreddes genom någon av dessa olika utredningsåtgärder. Det bör framhållas att tabellen bara visar *om* en typ av åtgärd förekommit, inte hur många gånger den enskilda insatsen gjorts under utredningen.

Tabell 4. Andel utredda ärenden som inrymde olika typer av utredningsåtgärder inom ramen för förundersökningen, samt andel av alla anmälningar som inrymde de olika typerna av utredningsåtgärder.

Utredningsåtgärd	Andel av de "utredda" anmälningarna där respektive åtgärd har vidtagits (n=160)	Andel av <i>samtliga</i> anmälningar där åtgärden har vidtagits (n=367)
Hört målsäganden	77 %	34 %
Förhört misstänkt	57 %	25 %
Hört vittne	52 %	23 %
Andra enklare utredningsåtgärder	19 %	8 %
Mer långtgående utredningsåtgärder	13 %	6 %

Andel ärenden redovisade till åklagare

Syftet med utredningsinsatserna är naturligtvis att brottet ska klaras upp. Totalt resulterade 26 procent av utredningarna i att skuldfrågan bedömts som så klarlagd att ärendet redovisats till åklagare (FU-pro-

tokoll)¹³. Det motsvarar 12 procent av samtliga anmälningar i materialet. Den sammanlagda andelen FU-protokoll gällande misshandel mellan obekanta för de två berörda polisområdena var för år 2006 också just 12 procent. Vid en jämförelse mellan de två polisområdena framgår dock att de skiljer sig när det gäller andelen av de studerade anmälningarna som lett till ett förundersökningsprotokoll som redovisats till åklagare. I studien har 14 procent i mellanområdet lett till FU-protokoll mot 9 procent i storstadsdistriktet.

I tabell 5 redovisas en samlad bild av andelen utredda anmälningar. Dels andelen anmälningar som utretts och dels andelen som resulterat i ett FU-protokoll. I tabellen framgår också hur stor andel av alla anmälningar som därefter blivit personupplärade¹⁴.

Tabell 5. Andel av anmälningarna respektive av utredningarna som lett till ett FU-protokoll, i procent.

	Mellanområdet (n=194)	Storstadsdistriktet (n=173)	Totalt (n=367)
Andel utredda anmälningar	48 %	42 %	45 %
Andel anmälningar med FU-protokoll	14 % n25	9 % n16	12 % n41
Andel personupplärade anmälningar	9 % n18	6 % n11	8 % n29

Det framgår av tabellen att det faktum att en utredning görs inte är liktydigt med att ärendet leder till FU-protokoll. Det sammantagna faktum att många anmälningar inte utreds och att många utredningar inte leder till något förundersökningsprotokoll innebär att inte mer än 12 procent av anmälningarna går vidare till åklagare, vilket i materialet motsvarar 41 anmälningar. Av dessa 41 anmälningar blev 29 personupplärade, vilket motsvarar 8 procent av alla anmälningar¹⁵.

Leif GW Persson bedömer i sin studie att nästan 80 procent av misshandelsanmälningar mellan obekanta *kan* utredas och 60 procent *bör* eller *skall* utredas utifrån att de har goda möjligheter att klaras upp. I denna studie framkommer att mindre än hälften av anmälningarna utreds av polisen, i bemärkelsen att någon utredningsinsats

¹³ Här bör noteras att studien inte omfattar förundersökningar som blivit direkt åklagarledda. Se s. 12.

¹⁴ I denna undersökning har inga anmälningar, som enbart inrymt förstahandsinsatser, men inga utredningsinsatser inom ramen för en förundersökning, resulterat i ett FU-protokoll.

¹⁵ I nästan samtliga fall innebar det att åtal väcktes. I tre av fallen blev anmälan personupplärad genom strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse. Uppgifterna är hämtade ur statistikdataprogrammet RUS.

har vidtagits, och endast i cirka 8 procent av anmälningarna binds en person till brottet. Utifrån den jämförelsen tyder resultaten på att det är högst sannolikt att det finns utredningsbara anmälningar som inte blivit föremål för en utredning samt att fler utredningar borde kunna klaras upp.

Handläggningstiderna är korta i storstadsdistriktet

Förutom att öka antalet redovisade ärenden till åklagare är målet inom polisen att ärendena ska handläggas skyndsamt. Syftet med det är dels att målsägande och den misstänkte inte ska behöva vänta så länge på en eventuell rättegång, dels att ”färska” ärenden har bättre förutsättningar att klaras upp än de som fått vänta på att bli utredda. Mot denna bakgrund skulle det vara rimligt att anta att ett polisområde med korta handläggningstider¹⁶ också har en hög uppklaringsprocent. Men det finns också en risk att ambitionen att ha korta genomsnittliga handläggningstider kan hamna i konflikt med målet om hög uppklaring. Om målet att ha korta handläggningstider prioriteras alltför högt skulle det kunna leda till att polisen i alltför stor utsträckning avstår från att inleda en utredning om utgången verkar osäker eller avstår från utredningsåtgärder som bedöms ta för lång tid i förhållande till det förväntade utfallet. Att även studera den genomsnittliga handläggningstiden i mellanområdet och storstadsdistriktet från det att anmälan kom in till att ärendet skrivs av, kan därmed också vara av intresse i denna studie. Det som då framgår är att i mellanområdet har polisen betydligt längre handläggningstider än polisen i storstadsdistriktet. I mellanområdet är den genomsnittliga handläggningstiden 72 dagar mot 34 dagar i storstadsdistriktet. För att inte riskera att några extremvärden påverkat genomsnittstiden kan man i stället välja att jämföra medianvärdet. Skillnaden mellan de två polisdistrikten blir då ännu mer påtaglig. Medianvärdet för mellanområdets handläggningstid är 45 dagar medan samma siffra för polisen i storstadsdistriktet är 6 dagar. Det innebär att hälften av alla anmälningar i storstadsdistriktet har en handläggningstid som är under 6 dagar.

Sammantaget ger uppgifterna om handläggningstiderna inte stöd för att det finns något samband mellan generellt korta genomsnittliga handläggningstider och en hög uppklaringsprocent, utifrån antalet förundersökningsprotokoll. Bilden är snarare den motsatta. Mellanområdet har både markant längre handläggningstider och en högre andel FU-protokoll.

Det man i detta sammanhang bör ha i åtanke är att sambandet

¹⁶ Det som här avses med handläggningstid är tiden mellan det att en anmälan tas upp och ärendet avslutas, antingen genom att det läggs ned eller blir ett färdigt FU-protokoll.

mellan generellt långa handläggningstider och fler FU-protokoll avses för handläggningstiden från det att ärendet inkom till att det avslutades, vilket inte motsäger att utredningsåtgärder bör ske skyndsamt. Skulle man i stället ha mätt tiden mellan att anmälan inkom och utredningsåtgärder vidtogs i de utredda fallen så skulle förmodligen sambandet vara det motsatta. Det finns många fördelar med att vidta skyndsamma åtgärder: De inblandade minns bättre vad som skedde, det är lättare att få tag på vittnen och det finns anledning att tro att en större andel målsägande är samarbetsvilliga i nära anslutning till brottet. Att storstadsdistriktet har korta handläggningstider och lägre andel upplärade brott är antagligen ett tecken på att man lägger ner många ärenden för snabbt utan att vidta några utredningsåtgärder över huvud taget. Det är alltså snarare snabb avskrivning som är problemet och inte snabba åtgärder.

Det finns oftare namn och adress på en misstänkt i mellanområdet

Det skulle kunna tänkas att förutsättningarna att utreda anmälningar om misshandel mellan obekanta skiljer sig i de två distrikten och att detta förklarar varför mellanområdet har en högre andel FU-protokoll. Ser man endast till i hur stor andel av anmälningarna det finns någon form av tips eller uppgift om vem gärningsmannen är, verkar dock så inte vara fallet. I både mellanområdet och storstadsdistriktet finns det, utöver signalement, någon form av tips eller uppgift om gärningsmannen i 60 procent av fallen. En närmare granskning visar dock en skillnad avseende *hur* känd gärningsmannen är. I mellanområdet finns inte en större andel av polisen identifierade gärningsmän, det finns en större andel anmälningar där det finns namn och adress på oidentifierade gärningsmän. Skillnaden är endast 12 anmälningar fler i mellanområdet i reella tal. Eftersom det totalt sett är få anmälningar som leder till FU-protokoll kan detta ändå vara en påtaglig skillnad. Det är en tänkvärd förklaring till att storstadsdistriktet har färre FU-protokoll och tanken förstärks efter samtal med berörda inom storstadsdistriktet. Man beskriver hur man i första hand måste handskas med de anmälningar där förundersökningen är åklagarledd och där det ofta finns misstänkta i arrest som ska förhöras. I regel har man så pass lite tid till övriga anmälningar att man sorterar ut dem där det finns namn och adress på den misstänkte och lägger de andra som kräver mer efterforskning åt sidan. En större andel anmälningar med namn och adress på den misstänkte gärningsmannen skulle alltså antagligen ökat storstadsdistriktets andel av utredda anmälningar och med stor sannolikhet då även påverka andelen FU-protokoll.

I jämförelsen av de två polisområdena kan det också vara av intresse att studera antal inkomna anmälningar i relation till antalet anställningar. I mellanområdet inkom drygt 16 000 anmälningar år 2006, i storstadsdistriktet var motsvarande siffra 42 000 anmälningar. I storstadsdistriktet finns dock fler utredande tjänster, nämligen 76 tjänster jämfört med 40 i mellanområdet. Slår man ut antalet anmälningar per utredartjänst blir arbetsbördan betydligt högre i storstadsdistriktet. Varje utredare får då i genomsnitt 400 anmälningar i mellanområdet jämfört med 552 i storstadsdistriktet. Eftersom långt ifrån alla anmälningar utreds och i synnerhet inte alla anmälningar rörande de vanligaste brottstyperna som skadegörelse, cykelstöld m.m., motsvarar inte antalet anmälningar den reella arbetsbördan. Men siffrorna kan ändå illustrera en skillnad mellan polisområdena när det gäller förutsättningarna för utredningsarbetet. Av de 76 heltidstjänsterna i storstadsdistriktet fanns dessutom en hög sjukfrånvaro under 2006 som inte fanns i mellanområdet. Under en period under år 2006 var en tredjedel av utredarna i storstadsdistriktet sjukskrivna eller tjänstlediga.

Sammanfattning

I knappt hälften av de studerade anmälningarna har polisen vidtagit någon form av utredningsinsats inom ramen för en förundersökning. Oftast handlar det om att målsägande hörts. I drygt hälften av utredningarna har en misstänkt förhört, och i ungefär lika många fall har vittnen hörts. Mer ”avancerade” utredningsinsatser, som att söka efter en misstänkt utifrån ett signalement eller dylikt, att göra en brottsplatsundersökning eller en DNA-analys, är ovanligt. Något sådant har gjorts i en tiondel av utredningarna.

En fjärdedel av de anmälningar som blivit föremål för en utredning har lett till ett förundersökningsprotokoll som överlämnats till åklagare. Totalt har 12 procent av samtliga anmälda fall lett till ett FU-protokoll. I mellanområdet finns något fler FU-protokoll medan storstadsdistriktets polisområde har väsentligt kortare handläggningstider.

Att beslut om att inleda en förundersökning så ofta inleds, utan att det i praktiken leder till några konkreta utredningsinsatser, illustrerar att ”inledd förundersökning” inte är något bra mått på om polisen vidtar åtgärder eller inte. Det kan mot den bakgrunden kanske finnas skäl för polisen att fundera över om något ytterligare mått bör införas för att kunna mäta om faktiska utredningar görs.

I över hälften av anmälningarna har polisen inte vidtagit några utredningsinsatser alls – utöver de eventuella förstahandsinsatser som kan ha gjorts innan beslutet om förundersökning. Att andelen utreda anmälningar är så liten talar för att frågan om i vad mån alltför

många anmälningar läggs ner utan utredningsinsatser, är mycket relevant. För att kunna besvara den frågan måste man veta om de anmälningar som läggs ner direkt innehåller information som gör att det borde vara fruktbart att utreda dem. Detta belyses i nästa avsnitt.

Är fler anmälningar utredningsbara?

Utifrån sin genomgång av ett 50-tal misshandelsfall mellan obekanta gör Leif GW Persson bedömningen att polisen borde kunna utreda en större andel anmälningar än vad som sker idag. Detta eftersom ”fler än nittio procent av anmälningarna innehåller uppgifter om brottsplats och brottstidpunkt, vittnen är vanligt förekommande och (...) sex gärningsmän av tio antingen är identifierade eller identifierbara” (ref. s. 12). Enligt hans mening ger det beskrivna materialet gott hopp om att polisen borde kunna öka andelen personupplklarade brott högst väsentligt, förutsatt att de sätter in särskilda resurser, snabba utredningsåtgärder etc. För att ge bättre underlag att diskutera den frågan har Brå studerat vad som skiljer de anmälningar som utreds från dem som inte utreds och i vilken utsträckning det finns ärenden som skulle kunna betraktas som ”utredningsbara” bland de anmälningar som inte blivit utredda. För att identifiera andelen utredningsbara anmälningar som inte utretts kommer olika faktorer som minskar förutsättningarna att utreda en anmälan, och därmed kan tänkas förklara varför de inte utretts, att gås igenom. Genomgången får på så vis en trattformad karaktär där andelen outredda anmälningar med goda förutsättningar att utredas minskar efterhand för att till slut kunna identifiera antalet utredningsbara anmälningar som inte blivit föremål för utredningsinsatser. Genomgången syftar dels till att se hur olika faktorer påverkar polisens prioriteringar, dels till att identifiera utredningsbara anmälningar som inte utretts. I genomgången är därför de 14 tekniskt upplklarade anmälningarna bortrensade eftersom de uppenbarligen inte är utredningsbara (i följande analys ingår alltså 353 anmälningar). Inledningsvis redovisas i vilken utsträckning det finns uppgifter om gärningsmannen i anmälningarna och hur detta påverkat i vad mån en utredning inletts.

Alla anmälningar med identifierad gärningsman utreds inte

Eftersom urvalet avser våldsbrott där gärningsmannen är obekant för offret, finns det oftast inte heller en av polisen känd gärningsman i dessa anmälningar. I de fall där anmälan tagits upp av poliser direkt på plats är det dock inte ovanligt att det finns en av polisen identifierad skäligen misstänkt gärningsman. Oftast rör det sig om att polisen kommit till platsen när gärningsmannen fortfarande är kvar, och i några fall har polisen varit på plats när misshandeln ägde rum. Att

gärningsmannen är identifierad innebär alltså att polisen träffat eller gripit denne under förstahandsinsatserna.¹⁷

I cirka en tredjedel av anmälningarna (113 fall) var en misstänkt gärningsman identifierad av polis redan före påbörjad utredning. Dessa anmälningar har utretts i betydligt högre utsträckning än övriga ärenden. Beslut att inleda en förundersökning fattas i princip alltid i de fall där det finns en identifierad skäligen misstänkt. En konkret utredning har emellertid endast gjorts i cirka 60 procent av fallen.

Tabell 6. Andel utredda anmälningar där gärningsmannen är identifierad respektive inte identifierad i hela materialet (n=352).

Utredningsnivå	GM är identifierad (n=113)	GM är inte identifierad (n=239)
Inledd FU	99 %	75 %
Varav utredningsåtgärder vidtagits	59 %	39 %

Att anmälningar där gärningsmannen är identifierad utreds i betydligt högre utsträckning än när så inte är fallet är i sig inte så märkligt, eftersom sannolikheten för en framgångsrik utredning då generellt är bättre. Mer anmärkningsvärt är att man i 46 fall, vilket motsvarar 13 procent av de 353 studerade anmälningarna, inte har vidtagit utredningsåtgärder, trots att det finns en identifierad misstänkt. Här tycks finnas stora möjligheter att få fler anmälningar att leda till FU-protokoll.

Även anmälningar där gärningsmannen inte är identifierad innehåller ofta utredningsbara uppgifter om personen

Hur känd är då gärningsmannen i de andra anmälningarna, där gärningsmannen inte är identifierad av polis på plats? I 17 procent av fallen finns det inga uppgifter alls om gärningsmannen, men i de allra flesta fall (83 %) finns någon form av uppgift. I tabell 7 redovisas i vilken utsträckning det finns uppgifter om gärningsmannen i dessa övriga anmälningar. Uppgifterna i tabellen är rangordnade utifrån en bedömning av hur lätt gärningsmannen är att identifiera/gripa, där

¹⁷ Att det finns en skäligen misstänkt innebär som regel inte att inga utredningsåtgärder behöver vidtas, eftersom händelseförloppet fortfarande behöver klargöras. Det finns inga fall i undersökningen där ett FU-protokoll upprättats utan att några utredningsåtgärder vidtagits inom ramen för en förundersökning.

skalan går från helt okänd till att man har namn och adress på gärningsmannen, men denne dock inte är identifierad av polis.

Tabell 7. I vilken utsträckning gärningsmannen är känd i anmälningarna bortsett från de anmälningar där gärningsmannen är identifierad av polis (n=243).

Uppgifter om gärningsmannen	Andel (n=243)
Ingen uppgift alls	17 %
Endast signalement	43 %
Tips om GM	17 %
Uppgifter om namn/adress/job	12 %
Fullständigt namn och ev. adress	11 %
Summa	100 %

Av tabellen framgår att det absolut vanligaste är att det finns ett signalement på gärningsmannen, men inget annat. Enbart ett signalement är inte mycket att gå på för polisen i efterhand. I 60 procent av de fall där gärningsmannen inte är identifierad av polis finns endast signalement eller inte ens det (17+43 procent). I de återstående 40 procenten kan sägas finnas utredningsmöjligheter och i de 11 procent där det finns ett fullständigt namn på den misstänkte och eventuellt adress, är det rimligt att anta att det finns goda möjligheter att hitta gärningsmannen. Hur ser det då ut i praktiken? Det framgår av tabell 8, som visar i vilken utsträckning en förundersökning respektive utredningsåtgärder inletts i anmälningar med olika grad av information om gärningsmannen.

Tabell 8. Hur graden av information om gärningsmannen har samband med i vilken utsträckning anmälningar utretts, av de anmälningar i materialet där gärningsmannen inte är identifierad (n=243).

Utredningsnivå	Grad av information om gärningsmannen				
	Helt okänd (n=41)	Endast signalement (n=104)	Tips (n=43)	Uppgifter (n=29)	Fullständigt namn (n=26)
Inledd FU	51 %	72 %	82 %	93 %	100 %
Varav utredningsåtgärder vidtagits	22 %	27 %	56 %	52 %	69 %

Tabellen visar, föga förvånande, att det finns ett tydligt samband mellan om ett ärende utreds och hur känd gärningsmannen är. Ju mer information det finns om gärningsmannen desto vanligare är det att po-

lisen vidtar någon form av utredningsåtgärd. Av de fall där det finns mer information om gärningsmannen än endast signalement finns 41 anmälningar där utredningsåtgärder inte har vidtagits, trots att det tycks finnas goda utredningsmöjligheter. Det är cirka 12 procent av de analyserade anmälningarna. Om man summerar den siffran med de icke utredda anmälningar där det fanns en identifierad gärningsman (46 st), blir det alltså *87 anmälningar, där en gärningsman antingen varit identifierad eller där det har funnits goda förutsättningar att hitta denne, men polisen ändå valt att inte vidta några utredningsåtgärder.* Det är en fjärdedel av samtliga anmälningar och 46 procent av de anmälningar som inte blivit utredda och inte heller är tekniskt upplärade.

Inte ovanligt med en indirekt relation mellan offer och gärningsman

Eftersom undersökningen behandlar misshandel mellan obekanta borde det rimligtvis inte finnas någon direkt relation mellan målsäganden och gärningsmannen. Anmälningar där det finns en direkt relation förekommer dock i form av partners, arbetskolleger och granar som man känner väl. I några fall rör det sig om att målsägande påstår att det är en obekant men det är uppenbart att det i själva verket är partnern. Direkta relationer är dock ovanliga. Vanligare är att målsägande och gärningsman är obekanta men att det finns en indirekt relation dem emellan. Det handlar om situationer där målsäganden själv inte känner den misstänkte, men känner någon som vet vem personen är. Bland de anmälningar där gärningsmannen inte är känd finns det ett femtiotal anmälningar där det finns en indirekt relation. Det vanligaste i dessa ärenden är att gärningsmannen är en kompis till en kompis där man till exempel varit bjudna till samma fest av en gemensam bekant. I hela 40 procent av de anmälningar där det finns en indirekt relation har utredningsåtgärder inte vidtagits trots att det framstår som någorlunda lätt att identifiera gärningsmannen.

För att konstatera hur många av de ej utredda anmälningarna som har goda förutsättningar att utredas kan de fall där det finns en indirekt relation mellan målsäganden och gärningsmannen dock inte adderas till de tidigare 87 identifierade anmälningarna med uppgifter om gärningsmannen. Det finns nämligen många fall som överlappar varandra. I flera av de anmälningar där det finns en indirekt relation mellan gärningsman och målsägande finns det också tips eller uppgifter om gärningsmannen. Det finns dock tre icke utredda anmälningar med en indirekt relation mellan "parterna", men inga andra tips eller uppgifter om gärningsmannen. Om man adderar dessa tre fall till de tidigare 87 ej utredda utredningsbara anmälningarna, blir det totala

antalet 90 stycken, en fjärdedel av hela materialet och 48 procent av de anmälningar som inte blivit utredda. Andelen utredningsbara anmälningar som inte utretts i mellanområdet respektive i storstadsdistriktet är utifrån dessa kriterier i stort sett lika stor.

Polisens motivering till att anmälningarna ej utreds

Som framgått ovan skrivs mer än hälften av anmälningarna av utan att några utredningsåtgärder vidtagits trots att ungefär hälften av dessa anmälningar inrymmer uppgifter om gärningsmannen som gör att de framstår som möjliga att arbeta vidare med. När polisen skriver av en anmälan används någon av 25 förtryckta nedläggningsgrunder som motivering. Vissa av dessa nedläggningsgrunder är tekniskt uppklarade brott och andra inte. Det är alltså fall som räknas som uppklarade även om de inte är personuppklarade eftersom de fått ett annat polisiärt klarläggande, som att gärningen ej var ett brott. Av de anmälda fallen av misshandel mellan obekant år 2005 var enligt den officiella statistiken 12 procent tekniskt uppklarade. De tekniskt uppklarade brotten utgjorde en tredjedel av samtliga uppklarade brott av misshandel mellan obekanta.

Andelen anmälningar som bedömts som tekniskt uppklarade i denna studie är betydligt lägre än i den officiella statistiken, cirka 4 procent av samtliga genomgångna anmälningar. Eftersom syftet med denna studie är att se om fler anmälningar borde kunna bli personuppklarade så har även de tekniskt uppklarade anmälningarna studerats. När Brå gått igenom dessa anmälningar har det visat sig att flera av dem i realiteten måste ses som ouppklarade snarare än tekniskt uppklarade. Det gäller till exempel de fall där ärendet klassats som tekniskt uppklat med nedläggningsgrunden ”*annat*”. I den efterföljande texten kan det ibland stå en text med innebörden att målsäganden inte var samarbetsvillig, vilket i sig inte är ett tekniskt uppklat brott eftersom misshandel lyder under allmän åtalsplikt. Det rör sig också i flera fall om ärenden där omständigheterna är sådana att nedläggningsgrunderna ”*spaningsuppslag saknas*” och ”*ej spaningsresultat*” framstår som de mest korrekta. I dessa fall har Brå inte kodat ärendet som tekniskt uppklat utan som ouppklarade. I denna undersökning har ”*annat*” endast klassats som tekniskt uppklat om den efterföljande texten verkligen beskriver ett tekniskt uppklat brott.

Genomgången visar även att den tekniskt uppklarande nedläggningsgrunden ”*brott kan ej styrkas*” inte alltid tillämpas på ett korrekt sätt. Denna nedläggningsgrund ska användas om det inte går att styrka att en misshandel verkligen har begåtts. Brå:s genomgång av anmälningarna visar dock att denna nedläggningsgrund ofta används i ärenden där det inte ifrågasätts att ett brott begåtts, utan där det inte kan styrkas att *den misstänkte* begått brottet. Även i dessa fall har Brå

valt att inte koda ärendet som tekniskt uppklarat utan som uppklarat.

I tabell 9 framgår vad polisen anger som nedläggningsgrund i de fall där inte några utredningsåtgärder har vidtagits. De icke utredda anmälningarna har delats in i två grupper utifrån om de kan anses utredningsbara eller inte.

Tabell 9. Nedläggningsgrunder för de ej utredda anmälningarna uppdelat på utredningsbara och ej utredningsbara anmälningar.

Nedläggningsbeslut	Ej utredda utredningsbara	Ej utredda, ej utredningsbara	Samtliga ej utredda
Spaningsuppslag saknas	19 %	35 %	29 %
Ej spaningsresultat	18 %	35 %	27 %
Brott kan ej styrkas	19 %	1 %	9 %
Annat:	32 %	14 %	21 %
Brott går uppenbart ej att utreda	12 %	15 %	14 %
Summa	100 %	100 %	100 %

Den vanligaste nedläggningsgrunden bland samtliga icke utredda är *Spaningsuppslag saknas*. Andra ganska vanliga nedläggningsgrunder är *Ej spaningsresultat*, *Annat:* och *Brott går uppenbart ej att utreda*. Av de ”utredningsbara” som ej utretts handlar *Annat* och *Brott går uppenbart ej att utreda* till största delen om att målsägande på olika sätt inte är samarbetsvillig och *Brott kan ej styrkas* betyder här i praktiken oftast att det finns en motanmälan. Båda dessa faktorer kommer nedan att diskuteras närmare.

De nedläggningsgrunder som angetts i fall som Brå bedömt som utredningsbara, kan diskuteras. Till exempel kan uppgiften att ”spaningsuppslag saknas” ifrågasättas när genomgången visar att så inte var fallet. Nedläggningsgrunden ”ej spaningsresultat” framstår också som lite märklig med hänsyn till att det tycks finnas mer som skulle kunna göras eftersom det finns uppgifter om gärningsmannen.

Vad förklarar att anmälningar med uppgifter om gärningsmannen inte utretts?

Utifrån resultaten i föregående avsnitt framstår Perssons slutsats att många fler misshandelsanmälningar har goda förutsättningar att utredas som berättigad. I cirka en fjärdedel av de genomgångna anmälningarna (90 st) finns en identifierad gärningsman eller tips att arbeta med, men trots det har inga utredningsåtgärder vidtagits. Vad är det då som skiljer dessa anmälningar från dem där utredningsåtgärder *har* vidtagits? I detta avsnitt ska ett antal faktorer belysas som kan bidra till förståelse för varför anmälningar där gärningsmannen är känd inte utreds. Syftet är att se hur många av de 90 icke utredda anmälningar, som Brå identifierat som ”utredningsbara”, som återstår när hänsyn tagits till andra faktorer som kan anses försvåra möjligheten att utreda anmälningarna. Dessa faktorer är:

- Om uppgifterna om när, var och hur brottet skulle ha ägt rum är oklara.
- Målsäganden är okänd.
- Målsäganden uppger att han eller hon inte skulle kunna känna igen gärningsmannen.
- Målsäganden inte är samarbetsvillig.

Otydliga uppgifter om när, var och hur

En förutsättning för en framgångsrik utredning brukar anses vara att det i anmälan finns uppgifter om när, var och hur brottet gick till. Av samtliga anmälningar saknar 32 helt eller delvis denna typ av information. Det beror oftast antingen på att målsäganden inte var nykter när misshandeln ägde rum eller på att anmälan inte görs omedelbart efter händelsen och att offret inte lagt alla omständigheter på minnet. Dessa anmälningar utreds i betydligt lägre grad än de där uppgifterna är tydliga. 80 procent av de anmälningar där målsägande inte lämnar fullständiga uppgifter utreds inte.

Att uppgifterna i anmälan är otydliga är dock inte en stor förklaring till att många utredningsbara anmälningar i detta material inte blivit utredda. I de flesta fall där målsäganden inte kan lämna tydliga uppgifter om när, var eller hur misshandeln skedde saknas också ofta någon form av uppgifter om gärningsmannen. Det medför att dessa anmälningar redan är exkluderade från de ärenden som klassats som

”ej utredda utredningsbara anmälningar”. Det finns dock sex outredda anmälningar med otydliga uppgifter som, utifrån vilka uppgifter som finns om gärningsmannen, ovan har kategoriserats som *utredningsbara*. Om man sorterar bort dessa sex fall från de 90 identifierade utredningsbara anmälningar som inte utretts kvarstår alltså *84 ej utredda utredningsbara anmälningar*.

Målsägande okänd

En faktor som uppenbarligen försvårar möjligheten att framgångsrikt utreda en anmälan är om man inte känner till identiteten på den som drabbats av brottet. Att målsägande är okänd kan ha flera orsaker. I vissa fall är målsägande borta när polisen kommer till platsen, men vittnen till händelsen har gjort en polisanmälan. I ett fall har gärningsmannen själv anmält händelsen till polisen men offret har försvunnit. I ett annat fall har polisen utifrån blod och tillhygge på brottsplatsen förstått att det skett en allvarlig misshandel utan att veta något om vare sig målsägande eller gärningsman. I ett fall fanns en målsägande men polisen på plats tog inte fullständiga uppgifter så det gick i efterhand ej att få tag på denne. De anmälningar där målsägande är okänd utreds mycket sällan av polisen.

Ibland finns uppgifter som gör det rimligt att anta att det med lite arbete från polisens sida skulle gå att hitta målsägande. Att detta ändå inte görs beror antagligen på att man inte vill lägga resurser på ett ärende där målsägande inte har visat något intresse att samarbeta genom att själv göra en polisanmälan. Av de tidigare identifierade utredningsbara anmälningarna som inte utretts är målsägande okänd i fyra fall. Väljer man att bedöma de anmälningar där målsägande var okänd som icke utredningsbara anmälningar återstår *80 utredningsbara anmälningar som inte utretts*.

Fall där målsägande inte kan peka ut gärningsmannen

Polisen som tar upp anmälan frågar ofta målsägande om denne skulle känna igen gärningsmannen, vilket oftast är fallet. Om målsägande tvivlar på det är förutsättningarna för att anmälan skulle kunna leda till åtal mer begränsade. 80 procent av samtliga anmälningar där målsägande svarat att han eller hon inte skulle känna igen gärningsmannen utreds inte. Av de 80 hittills identifierade utredningsbara anmälningarna som inte utretts är det två fall där målsägande uppger att han inte skulle känna igen gärningsmannen. Exkluderar man dessa återstår det nu alltså *78 utredningsbara anmälningar som inte blivit utredda*.

Målsägande ej samarbetsvillig

Det finns en påtaglig skillnad mellan utredda och icke utredda anmälningar när det gäller hur villig målsägande är att samarbeta med polisen i utredningsarbetet. Variabler har skapats för att på olika sätt mäta om målsägande samarbetat med polisen eller inte. Målsägande har klassats som ej samarbetsvillig om han eller hon:

- Inte velat berätta vem gärningsmannen är.
- Lämnat uppenbart vilseledande uppgifter om gärningsmannens identitet.
- Önskar ”ta tillbaka anmälan”¹⁸.
- Inte vill svara på polisens frågor på platsen.
- Uteblivit när polisen kallat till förhör.

Det finns ett klart samband mellan att målsägande uppfyller något av dessa kriterier på bristande samarbetsvilja och att en anmälan utreds. Det är betydligt vanligare att målsägande på något sätt inte är samarbetsvillig bland de anmälningar som inte utreds.

Tabell 10. Andel utredda anmälningar där målsägande är samarbetsvillig respektive inte samarbetsvillig för samtliga anmälningar i analysen där det finns en målsägande (n=345).

Utredningsnivå	MÅ samarbetsvillig (n=271)	MÅ ej samarbetsvillig (n=74)
Ej utredda	50 %	72 %
Utredda	50 %	28 %
Summa	100 %	100 %

Man skulle kunna tänka sig att sambandet förklaras av att gärningsmannen är mer känd i de anmälningar där målsägande är samarbetsvilliga och att det därför är logiskt att de utreds mer, men det visar sig också att samarbetsviljan i sig, oavsett hur mycket information man får om gärningsmannen, har samband med om en anmälan utreds. Tittar man på de nu 78 *icke* utredda utredningsbara anmälningar där målsägande var känd och skulle känna igen gärningsmannen och det finns tydliga uppgifter om var, när och hur brottet ägde rum samt tips eller uppgifter om gärningsmannen, så har målsägandena på olika sätt inte velat samarbeta fullt ut med polisen i 36 av dessa fall. Målsägandens vilja att samarbeta med polisen tycks alltså i hög grad påverka om en utredning inleds eller inte oavsett andra omständigheter.

¹⁸ Eftersom misshandel lyder under allmän åtalsplikt kan en målsägande egentligen inte ta tillbaka anmälan.

Om detta är en riktig prioritering kan diskuteras. Å ena sidan lyder misshandel under allmän åtalsplikt vilket innebär att polisen bör utreda ärenden även om målsägande ”tar tillbaka anmälan”. Sedan 1982 gäller åtalsplikten även för ringa misshandel. Polisen måste utreda anmälningar om brott där fängelse ingår i straffskalan. Fängelse ingår alltid i straffskalan för misshandel, och det är inte polisens sak att bedöma om straffet blir fängelse eller böter. Finns förutsättningar att utreda en misshandelsanmälan ska det göras oavsett om målsägande är samarbetsvillig eller inte. Å andra sidan vet polisen att det är liten sannolikhet att åklagaren kommer att väcka åtal i dessa fall. En åklagare ska inte väcka åtal i fall som han eller hon inte tror kan leda till en fällande dom. De förundersökningsledare som Brå har intervjuat anger att valet om man ska utreda en anmälan eller inte ofta styrs av vilka erfarenheter man har av vad åklagaren kommer att gå vidare med.

I flera av de fall där målsägande önskat ta tillbaka anmälan och ingen utredning inletts, framgår det tydligt att den målsägande blivit hotad och skrämdd av gärningsmannen eller någon i dennes närhet till att ta tillbaka uppgifterna i anmälan. I några fall berättar till och med målsäganden att det är därför han eller hon tar tillbaka anmälan. Det framstår då som diskutabelt att polisen lägger ner utredningen. I ett fall berättar målsäganden vid anmälningstillfället att han är mycket rädd för gärningsmannen eftersom denne vid ett flertal tillfällen har hotat honom till livet om han gör en polisanmälan. När polisen sedan försöker nå målsäganden är han spårlöst försvunnen och svarar varken på brev eller på telefon, varpå man väljer att inte vidta några utredningsåtgärder¹⁹.

Väljer man att godta att de anmälningar där målsägandena på olika sätt inte varit samarbetsvilliga som icke utredningsbara återstår 42 utredningsbara anmälningar som inte utretts.

42 utredningsbara anmälningar har ej blivit utredda

Det kvarstår alltså 42 anmälningar som inte utretts trots att det funnits uppgifter om vem gärningsmannen är, den målsägande har varit känd och samarbetsvillig, uppgifterna om hur, var och när brottet begicks har varit tydliga och målsägande skulle känna igen gärningsmannen. De utgör 11 procent av alla anmälningar i materialet och 22 procent av de anmälningar som inte utretts och som inte heller är tekniskt uppklarade. Mycket talar alltså för att om dessa anmälningar hade blivit utredda så hade antalet redovisade FU-protokoll kunnat

¹⁹ Att polisen kallat någon som inte dykt upp har inte räknats som en utredningsåtgärd.

vara fler. I den fortsatta analysen kommer det att vara dessa 42 anmälningar som syftas på med begreppet ”*de utredningsbara anmälningarna som inte utretts*”.

Som redovisats tidigare var andelen utredningsbara men ej utredda anmälningar, utifrån om det fanns någon form av uppgift om gärningsmannen, lika stor i storstadsdistriktet och mellanområdet. Det är en fjärdedel på båda ställena. Men när man beaktar andra ovan redovisade omständigheter som försvårar en eventuell utredning, ser man skillnader mellan de två polisområdena. Andelen av alla anmälningar som utifrån Brå:s statistiska analys framstår som odiskutabelt utredningsbara²⁰ men ändå inte utretts är dubbelt så stor i storstadsdistriktet som i mellanområdet (16 procent jämfört med 8 procent).

Sammanfattande tabell

I det inledande avsnittet kunde vi konstatera att mer än hälften av anmälningarna om misshandel av obekant inte hade lett till några utredningsåtgärder. Eftersom möjligheten att framgångsrikt utreda ett brott avsevärt försvåras om det inte finns uppgifter om gärningsmannen utöver signalement analyserades i nästa avsnitt hur stor andel av de icke utredda anmälningarna som inrymde uppgifter om gärningsmannen som polisen skulle kunna ta tag i. När de icke utredda anmälningar som saknade sådan information sorterats bort återstod en fjärdedel av anmälningarna. Efter att även andra faktorer som försvårar förutsättningarna för en framgångsrik utredning beaktats har andelen som ”borde” ha utretts reducerats ytterligare. I mellanområdet handlar det om mindre än tio procent medan andelen är något högre i storstadsdistriktet. Även om det inte rör sig om en så väldigt stor del av samtliga anmälningar visar genomgången på att det ändå finns en potential att öka andelen uppklarade brott. Några av dessa anmälningar skulle antagligen, trots goda utredningsförutsättningar, inte ha lett fram till ett FU-protokoll även om de blev utredda men *om man antar att alla icke utredda utredningsbara anmälningar skulle leda till FU-protokoll skulle andelen FU-protokoll öka från 14 till 22 procent i mellanområdet och från 9 till 25 procent i storstadsdistriktet*²¹.

²⁰ Kraven för att en anmälan ska räknas som utredningsbar är här höga. I praktiken har sannolikt fler anmälningar av dem som inte utretts förutsättningar att utredas, vilket också visar sig genom att många anmälningar som inte uppfyller alla dessa krav blivit utredda.

²¹ Denna beräkning beaktar inte de möjligheter som kan finnas för polisen att höja andelen FU-protokoll genom att lyckas bättre med utredningsarbetet i alla de fall där en utredning redan i dag inleds men inte leder fram till FU-protokoll. Den beaktar heller inte möjligheterna att vidta framgångsrika utredningsinsatser även i fall som i dag inte utreds på grund av de svårigheter som Brå pekat på i denna rapport.

I tabell 11 summeras resultaten när det gäller frågan om hur många av samtliga icke utredda anmälningar som utifrån den statistiska analysen bedöms vara utredningsbara.

Tabell 11. Andel utredningsbara utredda anmälningar av samtliga anmälningar utifrån förutsättningar att utredas.

Förutsättningar	Andel av samtliga anmälningar	Antal	Mellan-området	Storstads-distriktet
Utredda anmälningar	55 %	202	52 %	57 %
Utredda anmälningar med <i>identifierad eller lätt identifierad gärningsman</i>	25 %	90	25 %	25 %
<i>...samt tydliga uppgifter om händelsen</i>	23 %	84	23 %	24 %
<i>...samt känd målsägande</i>	22 %	80	22 %	22 %
<i>...samt att målsägande skulle känna igen gärningsmannen</i>	21 %	78	22 %	21 %
<i>...samt att målsägande är samarbetsvillig</i>	11 %	42	8 %	16 %

I tabellen blir det tydligt att andelen utredda utredningsbara anmälningar är mycket lika i de två distrikten fram till faktorn om målsägande varit samarbetsvillig. Ur tabellen kan man förstå att det är andelen ej samarbetsvilliga målsägande som förklarar den slutgiltiga skillnaden i andelen utredningsbara anmälningar mellan de två distrikten. I mellanområdet finns en betydligt större andel inte samarbetsvilliga målsäganden bland de ej utredda.

Hur känd gärningsmannen är styr i störst utsträckning om en anmälan utreds

Ovan har fem faktorer som påverkar förutsättningarna för en framgångsrik utredning gått igenom: Hur känd gärningsmannen är, huruvida uppgifterna i anmälan är tydliga, om målsägande är känd, om målsägande skulle känna igen gärningsmannen och om målsägande är samarbetsvillig. Dessa variabler påverkar i olika grad om en anmälan blir föremål för en utredning och därmed i vilken utsträckning de kan sägas förklara polisens val att vidta utredningsåtgärder. Det som utan tvekan har starkast samband med om en misshandelsanmälan av obekant blir utredd är *hur känd gärningsmannen är*. Det är den faktor som i absolut störst utsträckning styr om polisen väljer att utreda denna typ av anmälningar. Därefter kommer huruvida *målsägande är*

samarbetsvillig. Målsägandes samarbetsvilja har starkt samband med om en anmälan utreds även om man tar hänsyn till de andra variablerna, till exempel om det finns tydliga uppgifter om händelsen samt hur känd gärningsmannen är. Att målsägande inte är samarbetsvillig är alltså ofta en orsak till att ärendena prioriteras bort även om gärningsmannen skulle ha varit relativt lätt att gripa. *Tydliga uppgifter om när, var och hur* är också av betydelse men inte lika starkt relaterade till om en anmälan blir utredd. Det finns också ett signifikant, dock inte så starkt, samband mellan om målsägande uppger att han skulle *känna igen gärningsmannen* och om en anmälan utreds. Att *målsäganden inte är känd* är något som i hög utsträckning påverkar att en enskild anmälan inte utreds men det är i sig inte en avgörande förklaring till att många anmälningar inte utreds eftersom det är relativt ovanligt.

Andra faktorer som kan förklara polisens prioriteringar

Hittills har syftet varit att bedöma hur stor del av de icke utredda anmälningarna som är ”utredningsbara”, alltså har förutsättningar att utredas samt att se i vilken utsträckning olika förutsättningshöjande faktorer i anmälan påverkar polisens val att utreda ärendet. Resultatet visade att hur känd gärningsmannen är är det som i störst utsträckning har samband med om en anmälan utreds. Huruvida målsägande är samarbetsvillig visade sig också vara av stor betydelse för om en anmälan blir föremål för en utredning. I detta avsnitt tittar vi närmare på andra faktorer, som kan påverka i vad mån utredningsåtgärder vidtas, det vill säga prioriteringar som inte grundar sig på utredningsbarheten. De faktorer som har studerats är brottets grovhet, om det förekommer vapen, om brottet framstår som helt oprovocerat, tid mellan brott och anmälan, förekomsten av förstahandsinsatser, vittnen oberoende av vilka uppgifter de kan lämna, förekomsten av motanmälan, gängslagsmål, egenskaper hos målsägande respektive gärningsman samt tid och plats. Nedan kommer vi att presentera de faktorer där det framkommit intressanta resultat. För att belysa frågan om hur polisen prioriterar vilka fall bland alla anmälningar som ska utredas har analysen inriktats dels på hur dessa faktorer påverkar sannolikheten generellt för om en anmälan blir utredd, dels hur dessa faktorer kan tänkas förklara att de 42 återstående utredningsbara anmälningarna inte har blivit utredda.

Grövre brott utreds oftare än lindriga

För att undersöka om brottets grovhet har betydelse för om en anmälan utreds har brotten delats in i tre nivåer: ”*lindrig misshandel*”, ”*misshandel*” och ”*allvarlig misshandel*”. Detta motsvarar inte brottsrubriceringen i anmälan. De allra flesta brotten har i anmälan rubricerats som misshandel. Endast en procent har karaktäriserats som ringa misshandel och sju procent som grov misshandel. För att kunna analysera brottets grovhet på ett fruktbart sätt och kunna jämföra olika grupper har därför andra mått konstruerats. Brottsens grovhet har delats in i de tre klasserna med hjälp av ett index som skapats utifrån variablerna; misshandelns *allvarlighetsgrad* med avseende på utförande, omfattningen av *skador* som uppkommit samt om och i vilken omfattning misshandeln krävt *sjukhusbesök*.

I denna undersökning består en ”*lindrig misshandel*” i genomsnitt av ett enstaka slag som inte har krävt sjukvård och där det antingen inte uppstått någon skada eller skadan består av en rodnad. En typisk

”*misshandel*” består av en serie knytnävsslag och/eller sparkar. Offret har uppsökt sjukhus men inte blivit inlagd. En skada har uppstått i form av rodnad, blåmärken, sår eller bulor. Det som karakteriserar en ”*allvarlig misshandel*” är vanligen att slagen fortsätter när offret ligger försvarslöst eller att tillhygge använts. Offret har ofta fått akut sjukvård och/eller blivit inlagd. Skadorna är allvarligare, som hjärnskakning och frakturer²².

Tabell 13 redovisar de 332 anmälningar av samtliga anmälningar där det funnits tillräckligt med uppgifter för att kategorisera brottet utifrån allvarlighetsgrad. Den visar att allvarlig misshandel utifrån Brå:s definition svarar för en ganska liten andel av anmälningarna (17 %), men att en stor andel av dem blir utredda. Andelen av de övriga anmälningarna som utreds är relativt lika oavsett om misshandeln är ”lindrig” eller inte.

Tabell 13. Andel av samtliga anmälningar som utretts, uppdelat utifrån brottets grovhet, i procent (n=332).

	Brottets allvarlighetsgrad		
	"Lindrig misshandel" (n=164)	"Misshandel" (n=111)	"allvarlig misshandel" (n=57)
Ej utredda	61 %	56 %	26 %
Utredda	39 %	44 %	74 %
Summa	100 %	100 %	100 %

Många lindriga fall bland de 42 utredningsbara ej utredda

Av de 42 utredningsbara anmälningarna som inte utretts innehåller 41 tillräckligt med uppgifter för att klassa dem utifrån allvarlighetsindexet. En stor majoritet av dem rör ”lindrig misshandel” (71 %). Det är bara två av dem (5 %) som rör ”allvarlig misshandel” medan cirka en fjärdedel (24 %) har klassats som ”misshandel”.

Tabell 14. Andel anmälningar med olika allvarlighetsgrad bland *Utredningsbara ej utredda* respektive bland *utredda* anmälningar, i procent (n=196).

	Utredningsbara ej utredda (n=41)	Utredda (n=155)
Lindrig misshandel	71 %	41 %
Misshandel	24 %	32 %
Grov misshandel	5 %	27 %
Summa	100 %	100 %

²² Denna indelning bygger på Estradas indelning i *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem* 1999.

Fördelningen ger alltså en bild av att polisen prioriterar efter brottets grovhet och i stor utsträckning prioriterar bort utredningsbara misshandelsanmälningar om de är lindriga.

Fall med tillhygge utreds oftare

De utredningsbara anmälningar som utretts respektive inte utretts skiljer sig också åt när det gäller förekomsten av tillhygge. I 25 procent av de utredda anmälningarna hade ett tillhygge använts mot 17 procent av de utredningsbara fall som inte utretts.

Utifrån den information som framkommer i anmälan och från eventuella förstahandsinsatser har också registrerats om våldet framstår som helt oprovocerat, det vill säga inte föranletts av en dispyt mellan parterna²³. Man skulle kunna tänka sig att anmälningar om våld som framstår som helt oprovocerade skulle utredas i högre utsträckning. Den hypotesen får dock inget starkare stöd i materialet. Ett signifikant, men inte starkt, samband mellan oprovocerad misshandel och om brottet utreds fanns dock i de anmälningar där det fanns en identifierad misstänkt gärningsman.

Förstahandsinsatser vanliga

Frågan i denna undersökning är vilka anmälningar som polisen väljer att utreda inom ramen för en förundersökning. När detta beslut tas kan emellertid en del åtgärder, så kallade "förstahandsinsatser", redan vara vidtagna av poliser som varit på eller kallats till platsen. Förstahandsinsatser har vidtagits i närmare hälften av anmälningarna (43 %). I detta avsnitt studeras i vad mån förekomsten av förstahandsinsatser påverkar om utredningsinsatser vidtas eller inte. Denna påverkan skulle kunna gå i båda riktningarna. Å ena sidan kan förstahandsinsatserna ge information som ger polisen "något att gå på", vilket skulle öka sannolikheten för fortsatta utredningsåtgärder inom ramen för en förundersökning. Å andra sidan har intervjuade förundersökningsledare sagt att väl genomförda förstahandsinsatser likaväl kan medföra att man *inte* inleder en förundersökning, eftersom det som kan göras redan är gjort och "inga fler trådar finns att dra i".

Genomgången visar både att det finns ett tydligt samband mellan förstahandsinsatser och hur mycket uppgifter det finns om gärningsmannen, och att de anmälningar där man vidtagit någon förstahandsinsats utreds i högre grad än när man inte gjort det. Förstahandsinsatserna tycks göra att anmälningarna blir mer utredningsbara, och sådana fall utreds därför mer än andra.

²³ Att det i anmälan framställs som att misshandeln skett "helt oprovocerat" behöver givetvis inte innebära att så varit fallet. Det som avses här är inte huruvida misshandeln verkligen var oprovocerad utan om förundersökningsledaren kan tänkas ha fått den uppfattningen och om detta därmed påverkat dennes beslut att vidta utredningsåtgärder.

Tabell15. Andel av samtliga anmälningar som utretts, uppdelat på fall med respektive utan förstahandsinsatser, i procent.

Utredningsnivå	Förstahandsinsatser	
	Ja	Nej
Ej utredda	39 %	67 %
Utredda	61 %	33 %
Summa	100 %	100 %

Genomgången tycks alltså ge stöd för inriktningen i polisens mängdbrottssatsning, där man försöker öka uppklaringen genom bland annat bättre förstahandsinsatser. Men en närmare analys av data gör bilden något mer komplicerad. Det är inte enbart fenomenet att man genom förstahandsinsatser får bättre kunskapsläge som förklarar att anmälningar där förstahandsinsatser har vidtagits utreds mer. Om man jämför anmälningar med samma grad av kännedom om gärningsmannen så utreds fortfarande anmälningar med förstahandsinsatser oftare än anmälningar utan sådana insatser. Däremot förändras bilden om man tar hänsyn till brottets grovhet. Brott med samma grad av grovhet utreds inte mer för att förstahandsinsatser har vidtagits. Det verkar som om förstahandsinsatser, precis som utredningsåtgärder, genomförs i högre utsträckning vid grova våldsbrott än vid lindriga våldsbrott, vilket antagligen hänger samman med att de misshandelsfall där polisen kallas till platsen, och därmed får möjlighet till förstahandsinsatser, oftare är grövre än de som anmäls i efterhand. I det genomgångna materialet tycks således fenomenet att anmälningar där förstahandsinsatser har vidtagits oftare gäller grova brott främst vara det som förklarar att dessa anmälningar oftare blir föremål för utredningsåtgärder, snarare än det kunskapsstillskott som förstahandsinsatserna ger.

Förstahandsinsatser är ovanliga bland de 42 utredningsbara ej utredda

Av de 42 utredningsbara anmälningar som inte utretts är det få fall där förstahandsinsatser har vidtagits, vilket i huvudsak förklaras av att det främst rör sig om mindre grova fall av misshandel. Även om man tar hänsyn till huruvida förstahandsinsatser har eller inte har vidtagits så är fortfarande det faktum att brotten är mindre grova den främsta förklaringen till att dessa anmälningar inte har prioriterats av polisen.

Förekomsten av vittnen

I två tredjedelar av samtliga fall finns det något vittne till det som skett. Det kan antingen vara ett eller flera vittnen med fullständiga kontaktuppgifter eller vittnen som omnämns men där det saknas kontaktuppgifter. Att det finns vittnen är något som borde innebära att polisen har möjlighet att få fram mer uppgifter om gärningsmannen. Det borde därför rimligtvis öka sannolikheten för att en anmälan med vittnen blir utredd. Så är också fallet. Finns vittnen ökar andelen utredda anmälningar – under förutsättning att det finns kontaktuppgifter till vittnena. Om sådana saknas är det ungefär lika vanligt att en utredning inte inleds i fall där det finns vittnen som i fall där det inte finns några vittnen. Detta trots att genomgången av anmälningarna visar att det i flera fall borde vara någorlunda lätt att få tag på vittnena, även om kontaktuppgifter saknas.

Tabell 16. Andel av samtliga anmälningar som utretts, uppdelat utifrån om det finns vittnen, i procent (n=352).

	Vittnen		
	Inga vittnen (n=112)	Vittnen fanns men kontaktuppgifter saknas i anmälan (n=45)	Vittnen med kontaktuppgift i anmälan (195)
Ej utredda	66 %	62 %	46 %
Utredda	34 %	38 %	54 %
Summa	100 %	100 %	100 %

Det framgår också av tabellen att i närmare hälften av de fall där det finns vittnen *med* kontaktuppgifter har anmälan inte utretts, vilket kan te sig märkligt eftersom vittnet åtminstone borde höras. En närmare granskning visar dock att i en tredjedel av dessa fall har vittnena redan hörts i samband med förstahandsinsatser. De övriga icke utredda anmälningarna där det finns vittnen med kontaktuppgift är i genomsnitt lindrigare misshandelsfall än de som utretts. Gärningsmannen i dessa anmälningar är vanligen också mer okänd, vilket dock i sig inte legitimerar att polisen inte hört de vittnen som finns, eftersom detta skulle kunna leda till mer information om gärningsmannen.

Man skulle också kunna anta att vissa av dessa vittnen inte hörs för att det framgår tydligt av anmälan att vittnet inte vill eller kan lämna några väsentliga uppgifter. Detta är dock ovanligt och förekommer i endast två av anmälningarna. Däremot finns det ett starkt samband mellan om en anmälan utreds och om hörda vittnen *inte stärker* målsägandens berättelse. Det finns tio anmälningar där vitt-

nen inte alls eller delvis inte stärker målsägandens berättelse om vad som inträffat. Av dem har endast en blivit utredd.

Att det finns vittnen är också något som ökar möjligheterna för att en anmälan leder till åtal, eftersom skuldfrågan blir tydligare än i ”ord mot ord-fall”. Man skulle därför kunna tänka sig att anmälningar där det funnits vittnen utreds i högre utsträckning, eftersom de gör att bevisläget för de målsägande stärks. Det ser dock inte ut som om polisen resonerar på det sättet i någon större utsträckning. Sambandet mellan om det finns vittnen och om en anmälan utreds förklaras i huvudsak av att kunskapsläget om gärningsmannen är bättre i de fall där det funnits vittnen. Ser man endast till de anmälningar där gärningsmannen varit känd så utreds inte de anmälningar där det funnits vittnen i någon nämnvärt högre utsträckning än när så inte varit fallet.

Inte större brist på vittnen bland de 42 utredningsbara ej utredda

Att det skulle saknas vittnen förklarar inte att de 42 utredningsbara anmälningarna inte utretts. Det är ungefär lika vanligt med vittnen i dessa 42 fall som i de anmälningar som blivit utredda. Om man jämför mellanområdet och storstadsdistriktet så utreds anmälningar utan vittnen i större utsträckning i mellanområdet än vad de gör i storstadsdistriktet. Detta är ytterligare ett tecken på att man prioriterar ”hårdare” vad man väljer att utreda i storstadsdistriktet än i mellanområdet.

Alkoholpåverkan vanligt

Som redovisades i rapportens inledning är en stor del av både offren och gärningsmännen alkoholpåverkade när den anmälda misshandeln äger rum. Ungefär hälften i bägge grupperna var antingen doku-
menterat onyktra eller troligen onyktra.

Tabell 17. Alkoholpåverkan hos målsäganden respektive gärningsmannen.

	Nykter	Omständigheterna tyder på onykter	Onykter	Summa
MÄ	50 %	26 %	24 %	100 %
MT	50 %	30 %	20 %	100 %

Man skulle kunna tänka sig att anmälningar där den målsägande varit onykter utreds i lägre utsträckning eftersom det borde resultera i otydligare uppgifter om händelsen. De allra flesta var ändå tillräckligt nyktra för att kunna lämna tydliga uppgifter om vad som skett. Mot denna bakgrund påverkade heller inte nykterheten i vad mån anmälan blev utredd.

Få av de inblandade är uppenbara missbrukare

Även om det är vanligt att både den målsägande och den misstänkte är onyktra ger anmälningarna sällan en bild av att de inblandade är socialt utslagna missbrukare (i fortsättningen kallas denna grupp för enkelhetens skull bara missbrukare). Endast i 10 fall får man bilden av att målsäganden är missbrukare och i 16 fall att gärningsmannen är missbrukare, och endast i fyra anmälningar framgår det att både gärningsmannen och målsäganden är missbrukare. Det kan hänga samman med att anmälningsbenägenheten troligen är lägre i dessa grupper än bland den övriga befolkningen. Det är också möjligt att det döljer sig flera missbrukare i de anmälda fallen än vad som framgår av anmälningarna. Erfarna poliser med god lokalkännedom kan med stor sannolikhet utifrån brottsplatsen dra slutsatser om att fler av anmälningarna rör missbrukare. När en intervjuad förundersökningsledare skulle kommentera en anmälan sade han till exempel att det var uppenbart utifrån platsen där målsäganden satt, att det rörde sig om missbrukare.

Andelen missbrukare är för få för att det ska gå att se om det faktum att någon av de inblandade är missbrukare påverkar om en anmälan utreds. Det finns dock en tendens till att anmälningar där målsäganden är missbrukare utreds i mindre utsträckning än övriga anmälningar även om ärendet är utredningsbart.

Att målsägande rör sig i kriminella kretsar är något som skulle kunna tänkas påverka polisens beslut att utreda en anmälan. Det framgår dock sällan av anmälningarna; det går att utläsa i 10 fall. Antalet sådana anmälningar är därför för få för att det ska vara möjligt att se hur de samvarierar med om anmälningar blir utredda. Under kodningsarbetet blev det tydligt att det hade varit givande att även ha med en variabel om huruvida gärningsmannen rör sig i kriminella kretsar eftersom det i flera fall var tydligt att så var fallet medan det i andra framstod som att så inte var fallet. Det hade varit intressant att se hur detta samvarierar med polisens utredningsarbete.

Vem som är förundersökningsledare påverkar utredningsbenägenheten

En av de förundersökningsledare som Brå intervjuade inför undersökningen, sade att han trodde att en stor bidragande förklaring till om en anmälan blir utredd eller inte är just vem som är förundersökningsledare vid beslutet. I kodmallen ingår därför en uppgift om vem som var förundersökningsledare. Analysen försvåras av att det är väldigt många olika förundersökningsledare som fattat beslut om huruvida en förundersökning ska inledas, i synnerhet i storstadsdistriktet. Men vid en jämförelse av de förundersökningsledare som fattat beslut i

mer än tio fall visar det sig att flera av dem skiljer sig signifikant åt när det gäller andelen anmälningar som utreds. Den skillnaden kvarstår även om hänsyn tas till brottens utredningsbarhet och grovhet. Vissa inleder förundersökning i alla de ärenden som Brå kategoriserat som utredningsbara, medan andra överlag verkar inleda ytterst få förundersökningar.

Förundersökningsledare är ofta mer erfarna poliser som anses ha en bra känsla för vad som är värt att utreda. Denna ”magkänsla” visar sig alltså variera en hel del. Det skulle vara intressant att göra en studie där flera olika förundersökningsledare fick fatta beslut i ett antal ärenden för att se i vilken utsträckning deras bedömningar skiljer sig åt när det gäller vilka anmälningar de anser vara värda att utreda.

Motanmälan

Det är vanligt förekommande att den misstänkte gör en motanmälan och hävdar att det i själva verket är *han* som blivit misshandlad. En femtedel av anmälningarna inrymmer en motanmälan. Att det finns en motanmälan är något som indikerar att händelseförloppet kan bli svårt att reda ut och att det därmed finns sämre förutsättningar för en fällande dom. Man skulle därför kunna tänka sig att dessa anmälningar utreds i mindre utsträckning, vilket också får stöd i materialet. Tabell 18 redovisar sambandet mellan huruvida det finns en motanmälan eller inte och om ärendet blivit utrett. I tabellen ingår endast de anmälningar där det finns en identifierad gärningsman, eftersom det bara är då som det kan vara aktuellt med en motanmälan. Tabellen visar tydligt att sannolikheten att polisen inleder en utredning är avsevärt mindre om det finns en motanmälan.

Tabell 18. Andel av samtliga anmälningar med identifierad gärningsman som utretts, uppdelat på fall med respektive utan en motanmälan, i procent (n=111)

	Ej motanmälan (n=68)	Motanmälan (n=43)
Ej utredda	32 %	54 %
Utredda med utrednings- åtgärder	68 %	46 %
Summa	100 %	100 %

Under kodningsarbetet fick kodarna en bild av att det var vanligt att det inte vidtogs några utredningsåtgärder vid anmälningar där det fanns motanmälningar, men framför allt att utredningar med motan-

mälningar ofta lades ned efter det att man hört de båda inblandade. Det skedde även om det fanns mer som kunde göras, som att det till exempel fanns ohörda vittnen. Sådana anmälningar har i undersökningen kategoriserats som utredda eftersom det endast krävs att *någon* utredningsåtgärd har vidtagits för att en anmälan ska räknas som utredd. Det talar alltså för att sambandet mellan om ett ärende utreds och om det finns en motanmälan skulle ha varit ännu större om kraven för när ett ärende ska anses som utrett hade varit högre.

Motanmälningar vanliga bland de 42 utredningsbara anmälningar som inte utretts

Bland de 42 utredningsbara anmälningarna som inte utretts finns många motanmälningar, vilket kan vara en förklaring till att de inte utretts. Tabell 19 visar hur vanligt det är, bland de anmälningar där gärningsmannen är identifierad, att det finns en motanmälan bland *utredningsbara* anmälningar som ej utretts i förhållande till dem som utretts.

Tabell 19. Andel anmälningar med motanmälan bland *Utredningsbara ej utredda* respektive bland *utredda* anmälningar, i procent (n=85).

	Utredningsbara ej utredda (n=19)	Utredda (n=66)
Motanmälan	74 %	30 %
Ej motanmälan	26 %	70 %
Summa	100 %	100 %

Som framgår av tabellen finns det motanmälningar i dryga 70 procent bland de ej utredda utredningsbara ärendena, vilket är en stor skillnad mot 30 procent bland de utredda. Bilden är densamma i både mellanområdet och storstadsdistriktet.

En motanmälan kan vara ett tecken på att den anmälda händelsen snarare har haft karaktären av ett "slagsmål" där båda parter varit delaktiga, än en ensidig misshandel. Men det finns också en risk att en del av dem som misstänks för misshandel känner till att en motanmälan ökar sannolikheten för att anmälan läggs ner och därför motanmäler av "taktiska" skäl. Vid kodningen av anmälningarna framträdde också ofta en bild av att motanmälningarna har gjorts av just taktiska skäl.

Sammanfattningsvis finns det alltså 42 ej utredda anmälningar i materialet som inte låter sig förklaras av att det inte skulle finnas uppgifter om gärningsmannen eller att målsägande skulle vara okänd eller inte samarbetsvillig, eller att uppgifterna inte är tydliga eller att målsägande inte skulle känna igen gärningsmannen. Dessa anmälningar har prioriterats bort av andra skäl. Den fortsatta genomgång-

en har visat att dessa anmälningar skiljer sig väsentligt från dem som utretts när det gäller dels brottets grovhet, dels förekomsten av en motanmälan. Genomgången ger en bild av att polisen främst utreder anmälningar om grova brott, där det inte finns en motanmälan. Alla utom åtta av de 42 utredningsbara ej utredda anmälningarna avser antingen lindriga fall av misshandel eller inrymmer en motanmälan eller båda delarna.

Etnicitet

Bland utredningsbara anmälningar²⁴ finns ett tydligt samband mellan målsägandes etnicitet och om en anmälan utreds. De anmälningar där det framstår som att målsäganden har utländsk härkomst utreds i lägre grad än sådana där målsäganden är svensk. I fall där målsäganden bedömts vara av svensk härkomst görs en utredning i 86 procent av anmälningarna jämfört med 62 procent av fallen där målsäganden har utländsk härkomst.

Tabell 21 visar andelen anmälningar där utredningsinsatser har vidtagits av de utredningsbara anmälningarna, uppdelat på olika etniska konstellationer mellan gärningsmän och offer. Detta innebär således att alla anmälningar som bedömts inte ha förutsättningar att utredas, utifrån tidigare genomgångna kriterier som att det inte finns några uppgifter om gärningsmannen eller att målsäganden på något vis inte är samarbetsvillig, är bortrensade.

Tabell 21. Andel utredda respektive ej utredda utredningsbara anmälningar för olika etnicitetskombinationer.

"Etnicitets-kombination"	Andel utredda (n 162)	Andel outhärdade utredningsbara (n 42)
MÄ svensk – MT utländsk härkomst	89 %	11 %
MÄ svensk – MT svensk	85 %	15 %
MÄ utländsk härkomst – MT svensk	78 %	22 %
MÄ utländsk härkomst – MT utländsk h.	55 %	45 %

MÄ=målsägande MT=misstänkt

Av tabellen framgår att de anmälningar där både den målsägande och gärningsmannen har utländsk härkomst utreds i markant lägre grad

²⁴ Det som här kallas för de utredningsbara anmälningarna är de anmälningar som polisen valt att utreda plus de 42 utredningsbara som ej blivit utredda. Det är här värt att notera att alla de anmälningar som blivit föremål för en utredning antagligen inte är utredningsbara utifrån Brå:s relativt hårda definition. Vissa anmälningar har säkert blivit föremål för en utredning utan att egentligen ha goda förutsättningar att utredas. I en framtida studie skulle det även vara intressant att se vad som utmärker dessa anmälningar.

än de andra konstellationerna. I störst utsträckning utreds anmälningar där den misstänkte är av utländsk härkomst och målsägande av svensk, tätt följt av anmälningar där både den misstänkte och den målsägande har svensk härkomst. När målsägande är av utländsk härkomst och den misstänkte har svensk härkomst sjunker andelen utredda anmälningar något.

Att anmälningar där både gärningsman och målsägande har utländsk härkomst utreds i lägre grad gäller både för mellanområdet och storstadsdistriktet. Av de 42 utredningsbara anmälningar som inte utretts är nästan hälften (20 st) anmälningar där både målsäganden och misstänkt har utländsk härkomst. Vad som är skälet till att dessa anmälningar utreds i mycket mindre utsträckning kan behöva diskuteras närmare.

Man skulle kunna tänka sig att anmälningar från personer med utländsk härkomst utreds mer sällan till följd av att bristande kunskaper i svenska försvårar utredningen. Den hypotesen får inget stöd i materialet. Bristande kunskaper i svenska bland målsäganden med utländsk härkomst är lika vanliga i de fall som utretts som i de fall som inte utretts.

Kombinationen utländsk härkomst och en motanmälan minskar utredningsbenägenheten

Sammanfattningsvis visar detta kapitel att det särskilt är tre faktorer som har betydelse för om anmälningar som kan betraktas som utredningsbara, och alltså har goda förutsättningar att utredas, blir föremål för en utredning. De tre faktorerna är:

- Brottets allvarlighetsgrad.
- Om det finns motanmälan.
- De inblandade parternas etnicitet.

I synnerhet har brottets allvarlighetsgrad ett starkt samband med om en anmälan utreds. En hög Allvarlighetsgraden påverkar sannolikheten för att en anmälan blir utredd oavsett vilka förutsättningar som finns att utreda brottet. Allvarliga fall av misshandel utreds alltså ofta trots att förutsättningarna att klara upp brotten är små.

Vid en närmare undersökning av vad som skiljer de utredningsbara anmälningarna som utretts mot dem som inte blivit föremål för några utredningsinsatser framkommer också en tydlig skillnad när det gäller de inblandade parternas etnicitet samt om det finns en motanmälan. Jämfört med de fall som blivit utredda finns det, som framgått tidigare, bland de icke utredda utredningsbara anmälningarna en mycket större andel motanmälningar och fall där de inblandade, i synnerhet målsägande, bedöms ha utländsk härkomst. Många av de utrednings-

bara anmälningarna som inte utretts innehåller båda komponenterna. Det rör sig alltså i flera fall om motanmälningar mellan personer med utländsk härkomst. Man skulle kunna anta att det enbart är det faktum att det finns motanmälningar som förklarar att dessa anmälningar inte utreds. Att det finns väsentligt fler personer som tycks ha utländsk härkomst bland dessa anmälningar skulle då förklaras av att invandrare generellt skulle göra fler motanmälningar. Dock verkar det inte vara så enkelt. Det är nämligen så att i de fall där både målsägande och gärningsman är svenskar utreds anmälningar lika ofta där det finns motanmälningar som när så inte är fallet. Anmälningar med motanmälningar utreds endast i lägre utsträckning om den målsägande är av utländsk härkomst. Detta kan vara ett tecken på att polisen anstränger sig mer när målsäganden är av svensk härkomst. Upplevs däremot situationen som ”krånglig”, som vid en motanmälan, görs mindre ansträngningar vid anmälningar om misshandel mellan personer av utländsk härkomst än vid anmälningar mellan personer av svensk härkomst.

Det är inte endast när det förekommer en motanmälan som parternas etniska härkomst har betydelse för utredningsbenägenheten. De anmälningar där *både* målsägande och gärningsman tycks vara av utländsk härkomst utreds i signifikant mindre utsträckning än övriga utredningsbara fall, även om det inte finns en motanmälan. Intressant i detta sammanhang är att de cirka 80 förundersökningsledare som förekommer i studien nästan uteslutande har namn som tyder på att de har svensk härkomst. Kanske kan detta ha betydelse för förståelsen för konflikter mellan människor från andra länder.

Sammanfattande diskussion

Genomgången av anmälningarna om våld av obekant i storstadsdistriktet och mellanområdet ger stöd för Leif GW Perssons bedömning att fler misshandelsanmälningar skulle kunna utredas och klaras upp än vad som sker i dag. Mindre än hälften av anmälningarna i studien blev föremål för någon typ av utredningsinsats och endast 12 procent ledde till ett förundersökningsprotokoll. Utifrån Brå:s genomgång framstår ytterligare 10–20 procent av anmälningarna som ”utredningsbara”. Att det finns goda förutsättningar för en framgångsrik utredning innebär dock inte nödvändigtvis att det i slutändan verkligen skulle ha lett till ett förundersökningsprotokoll. Men mycket talar ändå för att andelen uppklarade brott skulle kunna öka väsentligt om dessa anmälningar blev föremål för en utredning, eftersom det är fall där det finns trådar att dra i utan uppenbara försvårande omständigheter. 20 procent av alla anmälningar, 78 stycken outredda anmälningar, är utredningsbara i den bemärkelsen att det finns uppgifter om vem gärningsmannen är, målsäganden är känd och det finns tydliga uppgifter om var, när och hur brottet begåtts. Det motsvarar ungefär 40 procent av de anmälningar som inte blev utredda. Anses också någon form av bristande samarbetsvilja från målsäganden vara ett skäl att inte utreda en anmälan kvarstår en dryg femtedel av de outredda anmälningarna som utredningsbara, vilket motsvarar 12 procent av alla anmälningar.

I detta sammanhang bör också reflekteras över att det även finns andra värden än endast att öka uppkläringen när det gäller att utreda utredningsbara anmälningar. Att inte dra i de trådar som finns kan skada de inblandades känsla av rättssäkerhet. Att polisen ska lägga resurser på brott som uppenbarligen inte går att lösa är inte eftersträvanvärt, men det är viktigt för allmänhetens tillit för rättssystemet att polisen utreder det som faktiskt går att utreda²⁵.

Det finns skäl att utreda anmälningar där målsäganden inte är samarbetsvillig

Genomgången har visat att det som i absolut störst utsträckning avgör om polisen utreder en misshandelsanmälan mellan obekanta är hur känd gärningsmannen är. Men även målsägandens samarbetsvilja är en viktig faktor när polisen prioriterar vilka anmälningar de ska utreda. Många av de ej utredda anmälningarna, som i övrigt kan be-tecknas som utredningsbara, karaktäriseras av att målsäganden inte

²⁵ För vidare läsning om vikten av upplevd rättssäkerhet hänvisas till *Nationella trygghetsundersökningen*, Brå-rapport 2007:9.

är villig att samarbeta med polisen. Det kan ses som en rationell prioritering från polisens sida att inte inleda en utredning när målsäganden ”tar tillbaka sin anmälan”, inte vill delta i förhör eller lämnar vilseledande uppgifter. I synnerhet som tre fjärdedelar av dessa anmälningar rör ”lindrig” misshandel, det vill säga i genomsnitt har bestått av ett enstaka slag som inte lett till en värre skada än en rodnad eller mindre sår. Men man kan också se det från motsatt perspektiv: Genom att alla misshandelsbrott lyder under allmänt åtal kan lagstiftaren sägas ha uttryckt intentionen att dessa brott faktiskt bör utredas även om målsäganden inte vill delta, och det är heller inte uteslutet att brottet kan styrkas även utan målsägandens medverkan eftersom det i många fall har funnits vittnen. Därtill kommer att en del av de 36 fallen inte rör ”lindrig” utan mer allvarlig misshandel och att det i flera av dessa fall framgår av anmälan att målsäganden är rädd och känner sig hotad av gärningsmannen. Man kan enligt Brå:s mening ifrågasätta om det är rätt att avstå från att inleda en utredning i många av dessa fall. Det kan också vara värt för polisen att fundera över hur man kan minska fenomenet med att en relativt stor andel målsäganden inte är samarbetsvilliga. Hur kan man få målsäganden att känna sig mer trygga? Det är också tänkbart att problemet skulle kunna minska om utredningarna i större utsträckning kommer igång skyndsamt eftersom det finns anledning att tro att den målsägande är mest samarbetsvillig i nära anslutning till misshandeln innan han eller hon har ”lagt det bakom sig”.

Betydelsen av utländsk härkomst och motanmälan

När även fallen med en inte samarbetsvillig målsägande räknats bort återstår 42 ärenden, som tycks ha mycket goda förutsättningar att utredas och klaras upp, men som inte blivit föremål för någon utredning. Det motsvarar 22 procent av de anmälningar som inte blivit föremål för en utredning och som inte heller bedöms vara tekniskt upplärade. En genomgång av anmälningarna visar att de i de flesta avseenden inte skiljer sig signifikant åt från de anmälningar som utretts, till exempel när det gäller förekomst av förstahandsinsatser, vittnen eller alkoholpåverkan hos målsäganden. Det finns dock tre omständigheter som är påtagligt vanligare bland dessa anmälningar än bland dem som utretts. Den första är att andelen ”lindriga” brott är avsevärt större bland de 42 ej utredda utredningsbara fallen. Den andra och tredje är att andelen motanmälningar och andelen med utländsk härkomst är väsentligt vanligare bland dessa anmälningar.

Brottets grovhet har ett tydligt samband med om anmälningar blir föremål för utredningsinsatser oavsett vilka förutsättningar som finns att utreda brottet. De allvarligaste fallen av misshandel utreds ofta trots att förutsättningarna att klara upp brotten är små. Bland de öv-

riga fallen styrs valet av vilka anmälningar som utreds främst av hur lätt gärningsmannen är att gripa, om målsäganden är samarbetsvillig och om det finns tydliga uppgifter om händelseförloppet.

I andra hand styr förekomsten av motanmälan och parternas etniska härkomst huruvida en anmälan blir föremål för utredningsinsatser. Andelen ärenden där målsäganden tycks vara av utländsk härkomst i kombination med förekomsten av en motanmälan, är mycket vanligare bland de 42 ej utredda fallen, som i övrigt har goda förutsättningar att utredas, än bland övriga fall. I en tredjedel av dessa 42 anmälningar finns denna kombination. Förekomsten av en motanmälan påverkar bara utredningsbenägenheten om målsäganden tycks ha utländsk härkomst; är målsäganden svensk påverkar däremot inte en motanmälan sannolikheten för att anmälan blir utredd. Den tredje typen av fall som är överrepresenterade bland de 42 ärendena är anmälningar där *båda* parter tycks ha utländsk härkomst. Sådana fall utreds signifikant mer sällan än fall där någon av parterna är svensk.

De tidigare forskningssammanställningar som gjorts när det gäller eventuell diskriminering av personer av utländsk härkomst i rättsväsendet mot misstänkta med utländsk bakgrund, bland annat av utredningen om *Makt, integration och strukturell diskriminering* (SOU 2006:30) har dragit slutsatsen att personer med utländsk bakgrund särbehandlas av rättsväsendet på ett sätt som leder till att de i något större utsträckning riskerar att lagföras för brott än personer med svensk bakgrund. De iakttagna skillnaderna i utredningsbenägenhet i detta material skulle både kunna ge stöd och inte ge stöd för den slutsatsen. Om målsäganden är svensk och den misstänkte tycks ha utländsk härkomst ökar utredningsbenägenheten. Men om *båda* parterna i stället tycks ha utländsk härkomst blir resultatet det motsatta: då är polisen mindre benägen att inleda en utredning. Den eventuella diskriminering som detta kan tyda på riktar sig då snarare mot *målsäganden* med utländsk bakgrund, eftersom deras anmälningar oftare läggs ner. Totalt sett kan det beskrivas som en *dubbel* diskriminering där personer av utländsk härkomst diskrimineras inom rättsväsendet både som gärningsmän och som målsäganden. Det kan finnas skäl för polisen att reflektera över dessa skillnader i benägenheten att utreda anmälningar där målsägande är av utländsk härkomst och försöka förstå vad som ligger bakom skillnaden.

Vad kan förklara skillnaderna mellan storstadsdistriktet och mellanområdet?

För att få en lite bredare bild av polisens prioriteringar när det gäller anmälningar om misshandel av obekant, bygger studien på uppgifter från två områden som skiljer sig åt på flera sätt. Som framgått av re-

sultatredovisningen visar det sig att polisens sätt att hantera anmälningarna inte är helt lika i de två områdena. I mellanområdet utreds en större andel av anmälningarna och en större andel av de anmälda brotten leder till att ett förundersökningsprotokoll upprättas. Skillnaderna sammanfattas i tabell 22.

Tabell 22. Hanteringen av anmälningarna i storstadsdistriktet och mellanområdet, i procent.

Hantering av anmälningarna	Storstadsdistriktet (n=173)	Mellanområdet (n=194)
Utredda	42 %	48 %
<i>Ej utredda</i> men utredningsbara	16 %	8 %
Andel anmälningar som lett till förundersökningsprotokoll	9 %	14 %

Det som främst skiljer de två polisområdena är att polisen i storstadsdistriktet väljer bort en större andel av de utredningar, som enligt Brå:s bedömning har goda förutsättningar att utredas. Även i mellanområdet väljer polisen bort en del anmälningar som enligt Brå:s analys borde kunna utredas, men det sker i mindre utsträckning. Det är rimligt att tänka sig att detta är en av förklaringarna till att polisen i mellanområdet får fler anmälningar att leda till förundersökningsprotokoll.

Hårdare prioriteringar i storstadsdistriktet av vad som ska utredas

Det kan vara intressant att diskutera vad dessa skillnader i andelen utredningsbara anmälningar som inte utreds beror på. En faktor som kan vara av betydelse är att uppgifter om gärningsmannen generellt är lite mindre precisa i storstadsdistriktet än i mellanområdet, så även bland de utredningsbara anmälningar, som inte utretts. Alla utredningsbara anmälningar som inte utretts innehåller visserligen någon uppgift som identifierar eller skulle kunna identifiera gärningsmannen (till exempel tips om var han arbetar), men uppgifterna är oftare lite mindre precisa i storstadsdistriktet än i mellanområdet. Det innebär att det kräver lite mer tid att försöka få tag på gärningsmannen och utgången av utredningen blir lite mer osäker. Därtill kommer att antalet anställda poliser i relation till antalet brottsanmälningar är lägre i storstadsdistriktet än i mellanområdet, vilket torde bidra till att polisen i storstadsdistriktet är tvungen att göra hårdare prioriteringar när det gäller vad man väljer att utreda. Det kan i sin tur tänkas bidra till att man i lägre grad utreder anmälningar, som, även om de är utredningsbara, fordrar tidskrävande insatser. Det tycks som om detta medför att i synnerhet lindrigare fall av misshandel av obekant

blir utredda bara om det krävs mycket lite ansträngning för att klara upp dem.

Snabb bortprioritering ger korta genomsnittliga handläggningstider

Korta handläggningstider är ett högt prioriterat mål inom polisen, vilket storstadsdistriktet verkligen kan sägas uppfylla (6 dagar jämfört med 45 dagar i mellanområdet). Generellt finns en tendens att alla steg i utredningsprocessen går snabbare i storstadsdistriktet. storstadsdistriktet är dock i genomsnitt inte snabbare på att fatta beslut om en förundersökning ska inledas eller inte. Granskningen sker snabbt i båda områdena. Den stora skillnaden mellan områdena finns i stället bland alla de ärenden där förundersökning inleds men där inga utredningsåtgärder vidtas, utan där fallet läggs ned efter ett tag utan någon insats. Här är storstadsdistriktet betydligt snabbare. Inom en vecka har två tredjedelar av dessa fall lagts ned och inom en månad så har 92 procent lagt ned. I mellanområdet har endast en tredjedel av ärendena lagts ned inom en vecka och inom en månad har 64 procent lagts ned. En förklaring till detta kan antas vara den samordningsgrupp som finns inom storstadsdistriktet som på ett mycket konsekvent sätt arbetar med att snabbt ompröva och sortera bort en del av de ärenden där poliser i tidigare led beslutat att förundersökning ska inledas.

Jämförelsen mellan de två distrikten ger en bild av att korta genomsnittliga handläggningstider kan ha en negativ effekt för andelen uppklarade brott. Utifrån ovan redovisade resultat skulle då förklaringen kunna vara att fokus på korta handläggningstider gör att många förundersökningar läggs ned för snabbt utan att utredningsåtgärder vidtas. För att belysa frågan om handläggningstider kontra uppklarade brott skulle dock behövas en större inriktning på de anmälningar som *blivit utredda* i de två områdena och se dels hur lång handläggningstiden varit, dels hur stor andel av utredningarna med olika handläggningstid som lett till ett förundersökningsprotokoll.

Vad kan öka andelen uppklarade brott?

Undersökningen visar att det är en mycket liten andel av de studerade anmälningarna som klaras upp i bemärkelsen att polisen upprättar ett förundersökningsprotokoll. I reella tal handlar det om 25 fall i mellanområdet och 15 fall i storstadsdistriktet av totalt 367 anmälningar. Om man sedan ser till hur många av dessa förundersökningsprotokoll som lett till åtal blir antalet ännu lägre; 18 i mellanområdet och 11 i storstadsdistriktet (9 respektive 6 procent av samtliga anmälningar under perioden).

Brå:s studie tyder på att lagföringarna skulle kunna öka något om

en större andel av anmälningarna utreddes. Detta eftersom en inte helt obetydlig andel av de anmälningar som inte utretts, innehåller uppgifter om gärningsmannen och även i övrigt har goda förutsättningar att utredas med gott resultat.

Brå har inte sett som sin uppgift att bedöma i vilken mån det skulle krävas mer personalresurser för att kunna öka andelen brott som blir utredda. En del av dessa brott framstår som lätta att klara upp, medan andra kräver mer arbetsinsatser med något osäkrare resultat. Förhoppningsvis kan Brå:s undersökning tjäna som underlag för vidare diskussion inom polisen när det gäller arbetsmässiga prioriteringar och tillgängliga resurser.

Kan de utredningar som görs bli bättre?

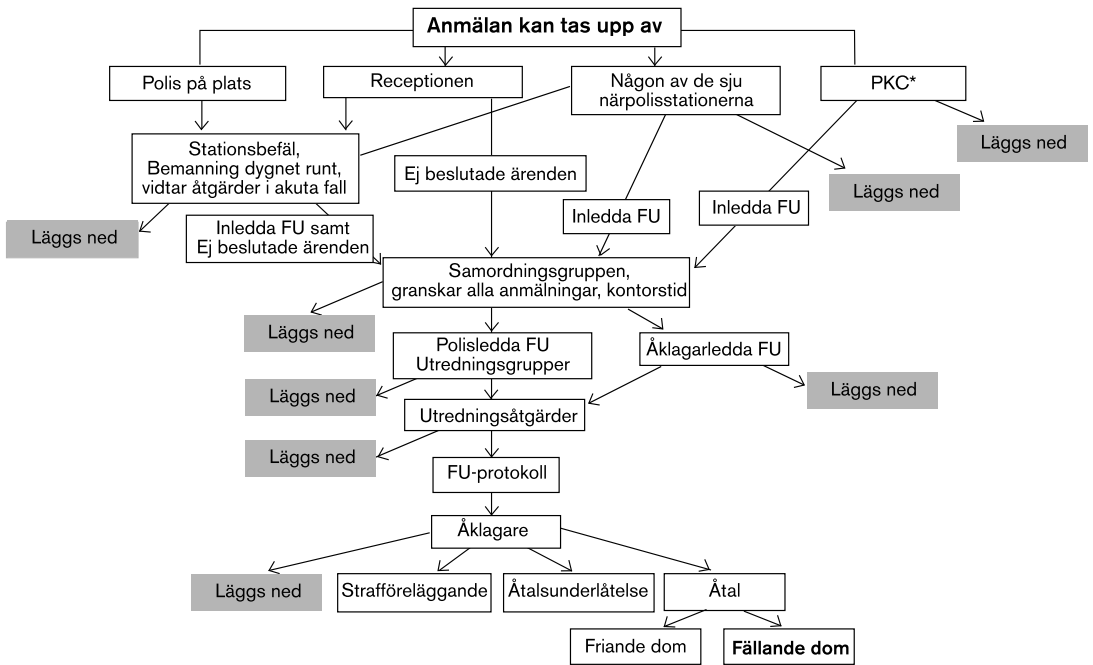
Materialet väcker emellertid fler frågor när det gäller möjligheten att öka antalet lagföringar. En fråga är om kvaliteten i de utredningar som faktiskt görs skulle kunna öka. Genomgången har ju visat att det är en mycket stor andel av de utredda brotten som inte resulterat i ett förundersökningsprotokoll och en lagföring. Över 80 procent av de ärenden där en utredning inletts i storstadsdistriktet och cirka 70 procent av utredningarna i mellanområdet läggs ner och leder alltså inte till något förundersökningsprotokoll. Brå kommer under hösten 2007 att gå vidare och undersöka vilken potential det finns att öka andelen utredningar som leder till ett förundersökningsprotokoll av de ärenden där utredningsinsatser vidtagits men som lagts ned utan att resultera i ett FU-protokoll.

BILAGA 1:

Ärendegången i de två polisområdena

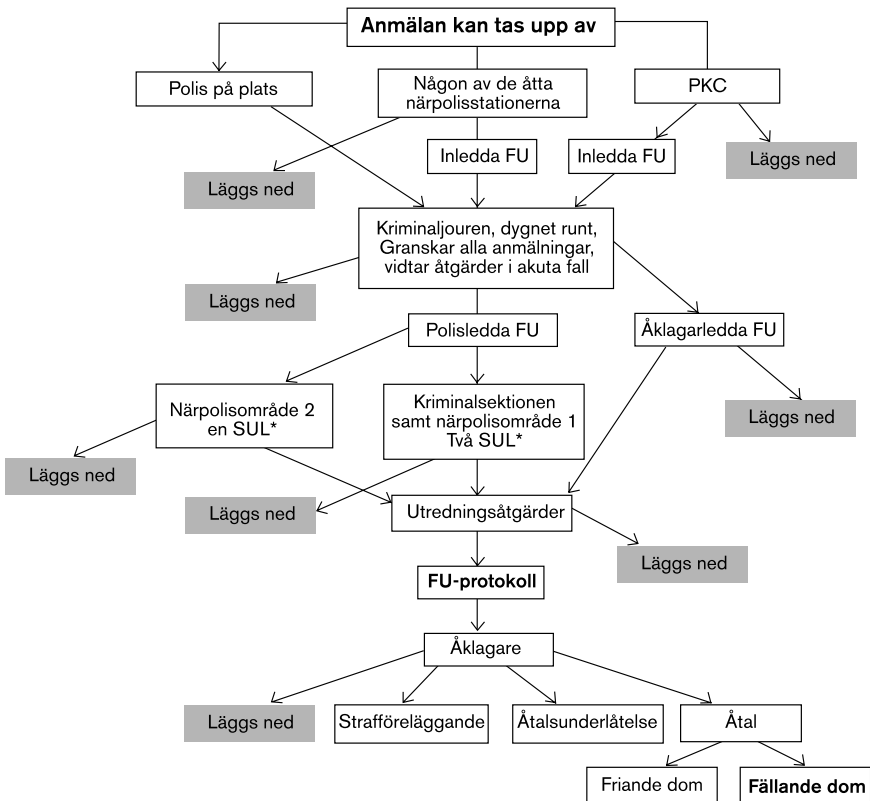
Nedan följer modeller över en anmälans gång genom organisationerna i de båda studerade polisområdena. I stort är förfarandet ganska lika mellan de båda områdena. Anmälningar kan tas upp på ett flertal sätt men kommer alla till ett gemensamt granskningsorgan varifrån de går till utredande poliser. Det finns dock vissa skillnader mellan de två områden. Det som i mellanområdet är samlat i Kriminaljouren är i storstadsdistriktet uppdelat på stationsbefälet och samordningsgruppen. Att ha ett speciellt organ som endast granskar anmälningar (samordningsgruppen) kan antas vara en stor förklaring till den markanta skillnaden i handläggningstid mellan de två polisområdena. Både i mellanområdet och i storstadsdistriktet kan vissa anmälningar utredas av förundersökningsledare på närpolisstationerna. I storstadsdistriktet gäller detta för ungdomsbrottslighet och i mellanområdet om brotten är av mängdbrottskaraktär. En sak som tydligt framkommer i båda organisationerna är att vägen mellan en anmälan och en fällande dom är lång, och det finns många anhalter där ärendet kan läggas ned.

Storstadsdistriktet

* Polisens kontaktcenter: nationellt telenr (114 14) för anmälan av ej akuta fall av mindre grov karaktär.

Mellanområdet

* Särskilda undersökningsledare, som har vardera 10 FU-ledare, varav några är placerade på någon av närpolisstationerna.

BILAGA 2:

Metodbilaga

I denna bilaga beskrivs konstruktionen av allvarlighetsindexet. Därefter följer kodschemat med samtliga variabler som använts i analysen. Den som önskar en närmare beskrivning av hur olika indelningar har skett hänvisas till rapportens författare Anna Eksten, utredare på Brottsförebyggande rådet.

Konstruktionen av allvarlighetsindexet

Misshandelsanmälningarnas allvarlighetsgrad har definierats utifrån ett grovhetsindex. Indexet är uppbyggt av de tre variablerna *allvarlighetsgrad*, *skador* och *vårdbehov*. Dessa tre variabler består vardera av en fyrgradig skala, vilket innebär att värdet på allvarlighetsgraden för en anmälan kan variera från 3 som lägst och 12 som högst. Därefter har en klassindelning gjorts där 3–4 bedömts som *lindrig misshandel*, 5–8 som *misshandel* och 9–12 som *grov misshandel*. Denna indelning har gjorts för att få någorlunda jämnstora grupper men där hänsyn också har tagits till att en grov misshandel verkligen ska röra sig om en grov misshandel. De tre olika variablerna har delats in enligt följande:

Allvarlighetsgrad

För att beskriva allvarlighetsgrad används en gradering av fyra nivåer som tidigare använts av Estrada i *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem* (Estrada 1999). Skalan har ändrats något med hänsyn till att Estradas undersökning gällde våld i skolan som i genomsnitt är något lindrigare våld än genomsnittet i denna undersökning.

1. *Lindriga fall*. Knuffar och enstaka slag med öppen hand (örfil).
2. ”*Slagsmål*”. Enstaka knytnävsslag och/eller enstaka sparkar.
3. *Misshandel*. Serier av knytnävsslag och sparkar, samt sparkar mot ansiktet.
4. *Allvarlig misshandel*. Händelser som fortskrider när offret ligger försvarslöst, samt knivhugg och slag med föremål mot huvud.

Skador

En variabel mäter i vilken omfattning misshandeln lett till skador.

1. *Ej synliga skador*. Offret anger smärta men inga synliga skador.
2. *Synliga skador*. t.ex. rodnader, blåmärken. Mindre sår och svullnader.

3. *Tydliga skador.* Annat blodvite och tandskador samt stora bulor i ansiktet.
4. *Allvarliga skador.* Hjärnskakning, frakturer och skador som uppkommit av stickvapen.

Vårdbehov

För att mäta vårdbehovet har en skala tagits fram avseende i vilken omfattning misshandeln krävt sjukhusvård.

1. *Ej sjukhusbesök.* Att målsägande uttryckligen säger att han eller hon inte ska uppsöka sjukvård eller där det inte omnämns och det är uppenbart att det inte föreligger sådana behov.
2. *Ev. sjukhusbesök.* målsägande säger att han eller hon eventuellt ska uppsöka sjukvård.
3. *Sjukhusbesök/tandvård.*
4. *Akutsjukvård/inlagd.*

Kodschema

Hur många av de anmälda misshandelsbrotten av obekant blir föremål för en utredning? Hur många redovisas till åklagare?

Har anmälan blivit föremål för en utredning?

1. Ej inledd FU
2. Inledd FU. Nedlagd utan åtgärd
3. Inledd FU med någon vidtagen åtgärder

Vidtagna åtgärder

Textruta

Handläggningstid

Tiden mellan att anmälan inkom och ärendet avslutas

FU-Protokoll redovisat till åklagare

1. Ja
2. Nej

Nedläggningsbeslut

1. Spaningsuppslag saknas
2. Ej spaningsresultat
3. Brott kan ej styrkas o.s.v. till
25. Brott går uppenbart ej att utreda Tekniskt uppklarade 5–10, 12 samt 3 när det inte finns en misstänkt GM

Är fler anmälningar ”utredningsbara” än de som idag utreds?

Gärningsmannen identifierad av polis

1. Ja
2. Nej

MÄ och GM:s relation

1. Ingen relation namn/adress/jobb
2. Indirekt relation, det finns en relation i andra ledet – bekant till bekant
3. Direkt relation, partner, vän, kollega

MÄ känd

1. Ja
2. Nej

Uppgifter om var, när och hur

<i>Var</i>	<i>När</i>	<i>Hur</i>
1. Ja	1. Ja	1. Tydliga
2. Otydliga	2. Otydliga	2. Otydliga

Hur känd är oidentifierad GM vid upprättandet av anmälan

1. Helt okänd
2. Endast signalement
3. Tips om personen
4. Uppgifter om
5. Namn (och adress)

Målsägande skulle känna igen gärningsmannen

1. Ja
2. Nej

MÄ: samarbetsvilja

MÄ vill ej berätta vem gärningsmannen är

1. Vill ej berätta
2. Inget som tyder på att MÄ ljuger

MÄ vill ta tillbaka anmälan

1. Ja
2. Nej

MÄ kallats för att höras

1. Kommer ej
2. Kommer

MÄ lämnar vilseledande uppgifter

1. Lämnar vilseledande uppgifter
2. Inget som tyder på vilseledande uppgifter

Mä ej samarbetsvillig vid frågor

1. Ej samarbetsvillig
2. Samarbetsvillig

Vad kännetecknar de anmälningar som polisen väljer att utreda respektive inte utreda?

Egenskaper hos den huvudsaklige MÄ respektive GM (alt. krona/klave)

Uppgifterna om GM bygger ofta endast på signalement

<i>Ålder</i>	<i>Kön</i>	<i>Etnicitet</i>
Ålder MÄ	1. Man	1. Inget som tyder på annat än svensk
Snittålder från signalementet på GM	2. Kvinna	2. Annan etnisk härkomst

<i>Svenskakunskaper</i>	<i>Drogpåverkad</i>
1. Verkar bra	1. Inget som tyder på onykter
2. Dåliga	2. Uppgifterna saknas men omständigheterna tyder på onykter
	3. Onykter

<i>Missbrukslivsstil</i>	<i>Fotbollssuporter</i>	<i>GM ordningsvakt</i>
1. Inget som tyder på missbruk	1. Ja	1. Ja
2. Missbrukare	2. Nej	2. Nej

"Kriminell" (MÄ rör sig i kriminella kretsar)

1. Rör sig i kriminella kretsar
2. Inget som tyder på kriminell

Vittnen

1. Inga vittnen
2. Vittnen fanns men det finns inga upptagna kontaktuppgifter
3. Vittnen med kontaktuppgifter i anmälan

Styrker vittnen målsägandes berättelse

1. Ja
2. Nej

Antyder ohörda vittnen att de ej kommer att kunna/vilja lämna uppgifter

1. Kommer ej att kunna/vilja lämna några uppg.
2. Övriga

Plats

1. Transportmedel
2. Utomhus
3. Restaurang/ pub
4. Idrottsplats
5. Parkeringsplats
6. Privat lokal
7. Offentlig lokal

Anmälan tidpunkt

Tid på dygn	Veckodag yy/mm/dd
1. Dag	1. måndag
2. Kväll	2. tisdag
3. Natt	

Hur tas anmälingen upp

1. PKC
2. Reception
3. Närpolisen
4. Polisen på plats
5. Polisen kallas till platsen

Tid mellan brottet och anmälan

1. I anslutning till brottet, samma dag
2. Under de närmaste dagarna efter brottet
3. Långt senare (från en vecka)

1–3 MÄ anmäler i efterhand, 4–5 upptagen av polis i yttre tjänst

Misshandelns allvarlighetsgrad

Sjukhusbesök

1. Ej sjukhusbesök. Att Mä uttryckligen säger att denne inte ska uppsöka sjukvård eller där det inte omnämns och det är uppenbart att det inte föreligger sådana behov.
2. Ev. sjukvård. Mä säger att denne eventuellt ska uppsöka sjukvård.
3. Sjukhusbesök/tandvård
4. Akutsjukvård/inlagd

Brottsrubricering

1. Ringa misshandel
2. Misshandel
3. Grov misshandel

Skador

1. Offret anger smärta men inga synliga skador.
2. Synliga skador, t.ex. rodnader, blåmärken, mindre sår och svullnader.
3. Annat blodvite och tandskador samt stora bulor i ansiktet.
4. Hjärnskakning, frakturer och skador som uppkommit av stickvapen.

Allvarlighetsgrad

1. Lindriga fall. Knuffar och enstaka slag med öppen hand (örfil).
2. Slagsmål. Enstaka knytnävsslag och/eller enstaka sparkar.
3. Misshandel. Serier av knytnävsslag och sparkar, samt sparkar mot ansiktet.
4. Allvarlig misshandel. Händelser som fortskrider när offret ligger försvarslöst, samt knivhugg och slag med föremål mot huvud.

”Oprovocerat våld”

1. Utifrån anmälan framstår misshandeln som helt oprovocerad
2. Misshandeln föranleddes av en dispyt mellan parterna

Vapen

1. Nej
2. Tillhyggen
3. Kniv/skjutvapen

Motanmälan

1. Finns
2. Finns ej

Gäng som slåss

1. Ja
2. Nej

Förstahandsinsatser (när polisen varit på platsen)

Letat efter GM

1. Ja
2. Nej

Hört, om kända

GM	MÄ	Vittnen
1. Ja	1. Ja	1. Ja
2. Nej	2. Nej	2. Nej

Säkrat bevis

1. Ja
2. Nej